

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΖΩΝΤΑΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 68
(ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ "ΑΕΤΟΣ") ΤΗΛ. 21-081

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 28 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1945
ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 80 — ΑΡΙΘΜΟΣ 21

Τό σημερινό τεύχος μας είναι αφιερωμένο
στην τετράχρονη ήρωική αντίσταση του ελληνικού λαού.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Του Γ. ΔΑΜΠΡΙΝΟΥ

Σε κάθε μεγάλη επέτειο συνηθίζουμε να ύμνομε και να παηγυρίζουμε.

Ναί, ως ύμνομε και ως δοξάζουμε όταν η επέτειος σημαίνει ένα μεγάλο και γόνιμο σταθμό στην ιστορία μας, όταν ακόμη η επέτειος σημαίνει ύμνο και δόξα σε πρόσωπα ή κινήματα που πάσχισαν για το αληθινό μεγαλείο της πατρίδας είτε συντόμεψαν τα ιστορικά βήματα στην προκοπή του λαού μας.

Η τιμή και η δόξα τότε είναι χρέος μας ήθικό και ιστορικό.

Μά περισσότερο από κάθε ύμνολογία, ως στεκόμαστε στοχαστικοί μπροστά σε κάθε τέτοιο σταθμό, όταν είναι μεγάλος. Όσο πιο μεγάλος, τόσο πιο μεγάλο το χρέος μας να μελετούμε και να διδασκόμαστε.

Η πορεία μας τότε γίνεται φωτεινή και ο ύμνος μας άξια α-δερφώνεται με τη μάθηση.

Αφίνουμε πίσω μας σήμερα ένα ολόφρεσκο ζωντανότατο παρελθόν. Δεν είναι παρελθόν με την έννοια της ξεπερασμένης ιστορικής εποχής, μά το χρονικό τέλος της πρώτης φάσης ενός ζωντανού παρόντος.

Τά τέσσερα χρόνια της Αντίστασης!

Δέ γνωρίζω στη νεοελληνική ιστορία άλλο σταθμό περισσότερο ώριμο, περισσότερο γόνιμο και περισσότερο αποφασιστικό. Και είναι ώριμος ο σταθμός τούτος γιατί παρουσιάζει ιστορικά συγκροτημένες τις δυνάμεις που αποτελούν τα κίνητρα της νέας πορείας μέσα στην πυκνότητα και το καταθλιπτικό βάρος των άλυτων νεοελληνικών προβλημάτων, είναι γόνιμος γιατί έκαμε συνείδηση του έθνους την ανάγκη της πάλης και της αλλαγής με πεντακάθαρους τους νέους ορίζοντες, είναι τέλος αποφασιστικός γιατί το παρόν και το μέλλον ενός μεγάλου λαού, του ελληνικού, κρίνεται για ζωή και για θάνατο, τώρα ή ποτέ.

Μονάχα με το Εικοσιένα μπορεί να συγκριθεί ο νέος σταθμός μας. Οι ιστορικές αναλογίες παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες, πολλά τα κοινά χαρακτηριστικά. Μά ο νέος, μέσα στην ώριμότητα των ιστορικών στιγμών που αναπτύχθηκε, προβάλλει την υπεροχή του με την π λ ε ρ ι α σ υ ν ε λ δ η σ η της αποστολής του, με τους ξ ε κ α θ α ρ ι σ μ έ ν ο υ ς και κ α θ ο ρ ι σ μ έ

(Συνέχεια στη σελίδα 2)

“ Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ”

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Δεν είναι τοῦτο πάχισμα σὲ μαρμαρένια ἀλώνια,
ἐκεῖ νὰ στέκει ὁ Διγενῆς, καὶ μπρὸς νὰ στέκει ὁ Χάρης.
Ἐδῶ σιωπῶντι ὄχι ἢ γῆ με τοὺς ἀποδαμένους
καὶ με τὸν ἴδιο θάνατο παλαίει τὸ θάνατό της.
Κι ἀπάνω-ἀπάνω σὰ βουνά, μὴ ἀπάνω σὲ κορφὲς τοῦ
φαλαίει με μιᾶς Ἀνάστασι, ξεσπάει ἀχὺς μεγάλος.
Ἡ Ἑλλάδα σέρνει τὸ χερό, ψυχὰ, με τοὺς ἀνιάρτες,
— χιλιάδες δίπλες ὄ χερός, χιλιάδες λα' ἱεραπεία, —
κ' εἶν' οἱ νεκροὶ σὰ ζῶντα, πρωτοπαμγουριώτες!

Ἕργον Σικελιαίου

Βασιλή, κάτσε φρόνιμα νὰ γίνεις νοικοκύρης

(Σχέδιο Α. ΑΣΤΕΡΙΑΔΗ, Ξυλογραφία Α. ΤΑΣΣΟΥ
Κυκλοφόρησε μυστικῶς τὸν καιρὸ τῆς σκλαβιάς).

ΤΕΣΣΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

Του Θρ. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

Γιορτάζοντας τὰ τέσσερα χρόνια της έθνικής μας αντίστασης ενάντια στους Γερμανούς, τούς Ιταλούς και τούς Βουλγάρους, νιώθουμε ξανά μέσα μας την περηφάνεια για τὸ λαὸ αὐτὸν τῆς ἑλληνίδας γῆς, πού είναι ὁ πατέρας κι ὁδηγός μας.

Καὶ πού χαίρουμε σήμερα πὺς είναι δάσκαλός μας, αὐτὸ σημαίνει γιὰ μᾶς ἕναν προβλεπασμό. Ὅσο περισσότερο καταλάβουμε τίς ἀρετές τοῦ λαοῦ μας, τόσο καὶ πὺς λεβέντρα θὰ γίνει μέσα μας ἡ ὄρεξη τοῦ καλύτερου κ' ἡ δίψα τῆς ἀνθρωπιάς.

Σὲ καμιά ἐποχὴ ὁ λαὸς μας δὲν ἔπαψε νὰ δίνει μαθήματα. Ἀλλὰ στὰ τέσσερα τελευταῖα χρόνια ἔφτασε τὸ κορύφωμα τοῦ μεγαλείου του, ὅπου σφύζει κάθε εἶδους εὐγένεια κ' ἡρωισμός.

Τὸ ἀλθαικὸ ἔπος, πού ἔκανε νὰ γονατίσουν ἐμπρός στην ἀθάνατη νιότη τῆς Ἑλλάδας οἱ πὺς μεγάλοι τῆς γῆς, θὰ εἶτανε σὰ μιὰ ἐξαιρετὴ λάμψη, χωρὶς ἐπαύριο, ἀν δὲν τὸ συνέχιζε ὁ ἀπελευθερωτικὸς μας λαϊκὸς ἀγώνας. Αὐτὸς ἔδωσε τὴ συνέχεια! Αὐτὸς πολιτογράφησε γιὰ πάντα, σὰ δῶρο ἀκατάλυτο τῆς πατρίδας μας, σὰ γέννημα καὶ θρέμα τῆς παντοτινῆς, τὸ θαῦμα ἐκεῖνο πού τρόμαξε τοὺς ἀνθρώπους κ' ἄλλαξε σωτήρια τὴν τύχη τοῦ μεγαλύτερου πολέμου. Ἐμεῖς σταθήκαμε τὸ γούρι τῆς μεγαλειότερης νίκης πού εἶδαν οἱ αἰῶνες: με τὸ ἀλθαικὸ ἔπος καὶ με τὴ συνέχεια τοῦ τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης στοὺς τυράννους.

Παντοῦ ἀστράψε τὸ φῶς τῆς ἀντίστασης. Στὶς πόλεις. Στὴν ὕπαιθρο, στὰ βουνά καὶ στὰ χωριά μας, πού τοῦ καθενός τ' ὄνομα εἶναι κ' ἕνας βαθὺς ἀνασασμός τῆς ἱστορίας.

Καὶ τὸ ἔπος τῆς ἀντίστασης γιγαντώθηκε γιὰτὶ πολέμησε καὶ τοὺς ντόπιους ἔχθρους. Τοὺς πρωταθλητῆς τῆς προδοσίας. Τὰ πραιτωριανὰ ἐκφυλόμωτρα, πού μόνο μιὰ φωτιά καίει στὰ σπλάχνα τους: ἡ ἀμίλλα τοῦ ἀντεθνισμού κ' ἡ ἀφρικάνια λαχτάρα τῆς σκλαβιάς. Αὐτοὶ ὑπάρχουν ἀκόμη, αὐτοὶ «μαινόμενοι» πάλιν κ' ὀρχοῦνται γιὰ νὰ συκοφαντήσουν καὶ νὰ μολέψουν τὸ ἑλληνικὸ μεγαλοῦρημα. Οἱ γερμανόσοφοι. Τὰ αἰσχρὰ κόπρανα τοῦ δοσιλογισμοῦ. Τὰ ξαφριδία τῆς Χιτλερίας, οἱ συνοικιακοὶ Χιροχίτοχίτηδες πού τάξαν σκοπὸ τους νὰ γίνει ἡ χώρα τοῦ Παρθενῶνα σκοτεινὴ «έστεμμένη» ἀποικία.

ΟΙ ΣΦΑΓΕΣ ΤΗΣ ΛΙΜΝΑΣ

Τού Γιώργη ΝΩΤΗ

«Μήτε πύρ, μήτε σίδηρος ψυχράνει ποτέ εις τας ήμετέρας καρδίας την διάφυρον της ελευθερίας αγάπην», τὸ ἀσπονδὸν κατὰ τῆς τυραννίας μίσος».

(ΑΔΑΜ. ΚΟΡΑΗΣ. Στὰ 1798)

Στὴ Λίμνα τῆς Προσούμης. Διακόσια χαμόσπιτα ἔλο κ' ἔλο τὸ χωριό.

«Ἔτος σωτήριον» 1944. Εἰκοσιεφτά τοῦ Μάη. Ἡμέρα Παρασκευῆ.

Πρῶτ' ἦταν πού ἦρθαν τὰ μπουλούκια τῶν δημίων. Γερμανοὶ τῶν "Ες-Ες. Γενίτσαροι τουλιάδες. Προδότες «ἐλευθεροί σκοπευταί».

Ξαφνικὸ τὸ θανατικὸ πλάκωσε.

Ἀπὸ τὶς δέκα τὸ πρωὶ ἴσαμε τὶς πέντε τὸ γιόμα. Ὡρες ἔφτά βάσταζεν ὁ χορὸς τοῦ θανάτου ὁ μακάβριος. Κ' οἱ νεκροὶ ὄγδονταῖον. Σὲ μιὰν ἡμέρα. Κι' οὔτε σὲ μιὰν ἀκέρηα μέρα. Σὲ ἔφτά ὧρες.

Κάθε πέντε πρῶτα λεπτὰ τῆς ὥρας, λὲς σὲ κάθε γύρο τοῦ χοροῦ, κ' ἓνα κορμὶ ἔπεφτε ἔψηυχο, χτυπημένο ἀπὸ βόλι φαρμακερό. Πιότερο φαρμακερό, γιατί βόλι προδότη ἦτανε κι' ὄχι πολεμιστῆ.

«Οἱ σφαγῆς τῆς Λίμνας». Ἔτσι ἐπιγράφηκε τὸ ματωμένο τοῦτο κεφάλαιο τῆς ἱστορίας.

Ἀνοιχτὴ ἦτανε. Λιμνιάτικη ἀνοιχτὴ. Χωρὶς λουλούδια, χωρὶς πρασιούδα, χωρὶς πουλιῶνε κελαϊδίσματα. Γιατὶ ὁ τόπος ξερός εἶναι κι' ἀγιος. Ὅλο στουρνάρι κι' ἀγκάθι. Κι' ὄλο γκρεμάδες.

Μονάχα κοράκια κρᾶζουν. Κοπάδια τὰ κοράκια σὲ τούτον τὸν τόπο. Ἀριά κά πού, κάποιος λιτοδίαίτο σπουργίτι τσιρίζει. Λιγόσιτο καὶ λιγόφωνο ὅταν τούς Λιμνιάτες.

Μὰ σήμερα ἡμέρα ἐξαιρετέα. Γιορτάσι τοῦ Χάρου.

Ἡ καμπάνα χτυπᾷ στρυγγά, μανιασμένα. Στὸ χαλκὰ τοῦ γλωσσίδιου τῆς γαντζωμένο τοῦ προδότη τὸ στυγνὸ τὸ χέρι, προσκαλᾷ, τοὺς χωριανοὺς στὸ σημερινὸ τὸ ὄργιο.

Προσαγῆ.

«Ὅλοι στὴ λάκκα τῆς ἐκκλησίας. Κάθε φυγὴ τιμωρεῖται μὲ θάνατο».

Οἱ νηοὶ καὶ οἱ νῆες προγκᾶνε σάν κοπάδι ζωντανὰ στὸ φρούγκασμα τοῦ λόκου.

Οἱ γερόντοι κρυφοκουβεντιάζουν. Μὲ γρηγοράδα ὀρηγνεύουν τοὺς σίγουρους κρυφιώνες. Καὶ σέρνουν τὰ κουφάρια τους στὴ λάκκα τῆς Ὑπαπαντῆς. Τὰ παιδιὰ, τρομαγμένα, γαντζώνονται στὸ φουστάνι τῆς κροουλᾶς. Καὶ τὰ μωρὰ σφιχταγκυλιάζουν ἐν-στιχτάδικα τὰ λαϊμὰ τῆς μάνας.

Ἡ ἀντάρτα τοῦ θανάτου πλάκωσε τὸ χωριὸ ἀπὸ τέσσερις μεριές.

Ὁ θάνατος! Ὁ θάνατος! Ὁ Γερμανὸς προστᾶζει στὴ γλώσσα τῶν βαρβάρων. Κι' ὁ προδότης μετασφᾶζει μὲ τὴ γλώσσα τοῦ Ἐφιάλτη.

«Νὰ παραδώσουν τοὺς ἐαμίτες, τοὺς ἐπονίτες καὶ τὴς ἐπονίτισσες».

Γιὰ ἴδῆς βρὲ παιδί κουδένα. Νὰ σφᾶδῆ, λέει, ὁ νονιὸς τὸ γονιδί του...

Ὁλᾶκερο τὸ χωριὸ βουθαίνεται. Οἱ γερόντοι σφίγγουν τὸ στόμα. Καὶ τὰ ξερὰ δαχτύλια κουθαριάζονται πεισματικά στὸ κοῖλο τῆς ἀπαλάμης τους. Οἱ καρδιές τῶν γυναικῶνε γδουπίζουν σὰ ζαλισμένους ὄπλις ἀλόγων πού γυροφέρνουν σ' ἄλωναμα τῆς σοδειάς. Καὶ μὲ σφιγμένα τὰ δόντια, στὴν πίεση τῶν γιομάτων θέληση κ' ἐπιμονὴ χωριᾶτικων σαγωνιῶν, στέκουν βουθῆς.

Λυσάσει ὁ βάρβαρος.

«Ἄλλες παρτιζάν. Ἄλλες κομμουνίστ».

Ὁ Γερμανὸς χτυπᾷ τὴ μπότα του στὰ στουρνάρια τῆς γῆς. Οἱ προδότες βρίζουν κι' ἀρουλιένται σάν ὕαινες πάνου ἀπ' ὀλάνοιχτους τάφους. Οἱ γενίτσαροι βλαστημᾶνε καὶ κοντακιάζουν τὸ πλῆθος.

Μὰ οἱ γερόντοι μένουν ἀκίνητοι. Στέκουν ἀμίλητοι. Μὲ ἀψηλὰ τὰ κεφάλια κι' ὀλοῖσα ὀμπρὸς τὸ βλέμμα. Κ' οἱ γυναικῆς, οἱ σουλιώτισσες, μόνε πού σφίγγουν πιότερο τὰ βρέφη στὴν ἀγκαλιά τους.

Σώπαινον κι' αὐτές.

Σκυλιάζει ὁ Γερμανός. Ξωφρῆνοι οἱ προδότες κ' οἱ γενίτσαροι. Σπρώχνουν τὸ πλῆθος στὴν ἐκκλησιὰ τῆς Ὑπαπαντῆς. Μέσα τὸ κλείνουν. Μὲ διπλοὺς σκοποὺς στὴν κάθε πόρτα τὸ φρουροῦνε.

Καὶ ἡ ὑπόλοιπη ὀρδὴ ξεχνεῖται στὸ χωριὸ καὶ στὰ γύρω.

Κραϊπάλη.

Πόρτες σπάζονται. Κρασοθάρελα ξεκοιλιάζονται. Προικια παρθένων ἀνυμένα ἀρπάζονται. Τυριά καὶ βουτύρα. Καπνὰ καὶ ἀρνιόμαλλα.

Κουρσῆμα.

Καὶ φωτιά. Φωτιά στὰ καλυθόσπιτα. Καπνοὶ καὶ φλόγες τὸ χωριό.

Καὶ ντουφεκιές. Καὶ κροταλίσματα αὐτόματων. Καὶ ξερὰ, κοφτὰ χάχανα πλουθόλων. Καὶ τραντάγματα βουρὰ ἀπὸ χειροβουθίδες.

Σίδερο καὶ αἷμα. Ποτάμια τὸ αἷμα.

Σκοτώνουν τοὺς νηοὺς μέσα στοὺς κρυφιώνες. — Πῶς τοὺς ξετρύπωνεν ὁ προδότης! — Σκοτώνουν τὶς κοπελοῦδες πού ξεπετάγονται σάν ἀλαφιασμένα ζαρκιὰ.

(Συνέχεια στὴ σελίδα 14)

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 1)

νοὺς σκοποὺς, μὲ ἀπόλυτη γνώση γιὰ τὴν ἀ ν α γ κ α ῖ ὀ τ η τ α καὶ τ ὴ σ υ ν ε π ε ῖ α ῖ α τῆς ἀνεπιφύτης πάλης.

Τὸ ἀτῆμα τῆς ἐθνικῆς ἀπελευθέρωσης στάθηκε ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς Ἀντίστασης. Νὰ διωχτοῦν, ν' ἀφανιστοῦν οἱ ξένοι κα-

κόλαση καινούργιας Φελαχίας! Αὐτοὶ ὀργιάζουν γιὰ νὰ φάνε τὴ δόξα τοῦ λαοῦ μας. Νὰ σθῆσουν τὰ τέσσερα χρόνια. Μὰ ἐμεῖς τὰ γιορτάζουμε. Ἐμεῖς γράφουμε τὴν ἱστορία.

Ὁ λαὸς τοῦ πολέμησε τέσσερα χρόνια ἐναντὶα στὰ μεγαθήρια τοῦ Σκοταβιού, χωρὶς φόβο καὶ χωρὶς βοήθεια, ὁ λαὸς αὐτὸς δὲ φλόδατα κανένα. Ἀπ' ὅπου κι' ἂν ἐρχεται. Καμμιά ψευτιά. Καμμιά συκοφαντία.

Τριγύρω στέκουν, παραστάτες του, ὄλοι οἱ μεγάλοι λαοί, πού μὰζὶ τους μᾶς ἐνώνει ἡ ἴδια Νίκη, τὸ ἴδιο μένος τῆς Ἀντίστασης ἐναντὶα στοὺς διεθνῆς κορακωζώτους Φασίστες.

Γιορτάζουμε τὰ τέσσερα χρόνια τῆς ἐθνικῆς μᾶς ἀντίστασης, πού τὸ φῶς τους θὰ εἶναι μῆτέρα σκεπή γιὰ τὴν κάθε χρονίᾶ τοῦ αἰῶνα μας. Καὶ γιὰ τὸ κάθε τίμιο πνεῦμα τοῦ Καιροῦ μας.

ταχτητές, νὰ τὸ πρῶτο χρέος ἀλλά μὰζὶ καὶ ἡ πρώτη προϋπόθεση γιὰ ν' ἀνοιχτεῖ ἐλευτέρος ὁ δρόμος στὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους. Μὰ ὁ λαὸς πού ἔβαλε τὴ σφραγίδα του στὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα κι' ἀποτέλεσε τὴν κινητήρια δύναμὴ του, μὲ πᾶeria συνείδηση τῆς ἱστορικῆς του ἀποστολῆς, βᾶδισε θαρραλέα στὴν καθιέρωση τῶν λαοκρατικῶν του θεσμῶν. Οὐσιαστικά, ἀρχίζε τὴν ἐπανάστασή του γιὰ τὴ νεοελληνικὴ λαϊκὴ ἀναγέννηση.

Ἀπὸ τὸ πῶς ἔλυσε τὰ προβλήματα τῆς Ἀυτοδιοικήσης του, τῆς Δικαιοσύνης του, τοῦ νέου λαϊκοῦ στρατοῦ, ἀπὸ τὸ πῶς φέρθηκε καὶ πῶς ἀνέθεσε τὴ θέσιν τῆς γυναικᾶς, ἀπὸ τὸν τρόπο πού ἐρχισε γενικώτερα νὰ λύνει τὰ προβλήματα τῆς πολιτείας, καταλαβαίνει κανεὶς καὶ μπορεῖ νὰ ἐπιμῆσει τώρα τὸ λ α ο κ ρ α τ ι κ ὸ ν ἄ π ο λ ο γ ι σ μ ὸ τοῦ κινήματος τῆς Ἀντίστασης.

Ἐκεῖ ἀπάνω, στὰ ἐλεύθερα βουνά, στὴ μιοῆ Ἑλλάδα σχεδόν, ἐμπαιναν τὰ πρῶτα θεμέλια τῆς νεοελληνικῆς ἀναγέννησης—καύμους καὶ πόθος τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ ἀπὸ ἐκατοντάδες χρόνια.

Ἐκεῖ ἀπάνω, στὰ ἐλεύθερα βουνά, καθιερώθηκε ἡ Δημοτικὴ γλώσσα σάν τὸ ἐπίσημο ἐκφραστικὸ ὄργανο σ' ὄλες τὶς λειτουρ-

γίες τῆς νέας πολιτείας. Ἐκεῖ ἀπάνω ἀντιλάτσει, πλάι στὸ ντουφεκί, τὸ νέο κλέφτικο—ἀντάρτικο τραγοῦδι σὲ νέους σκοποὺς συνεχίζοντας κι' ἀναπλάθοντας τὴ λεβέντικη ἀγωνιστικὴ παράδοση τοῦ λαοῦ μας. Ἐκεῖ ἀπάνω λειτουργοῦσαν τὰ πρῶτα σχολεῖα μὲ νέους δασκάλους καὶ νέα ἀναγναυστικά, χαράζοντας καινούργιους δρόμους στὴν παιδεία μας.

Ἐκεῖ ἀπάνω τὸ θέατρο, ἔτος πρωτόγονο μὰ πάντα ἀγνὸ κι' αὐθόρμητο, ἔγινε παλλακικὴ ὑπόθεση καὶ ἔπιασε μιὰ πρώτη καλλιτεχνικὴ παράδοση. Ἐκεῖ ἀπάνω ὁ τεχνίτης ἦρθε σὲ μιὰ πρώτη γόνιμη ἐπαφὴ μὲ τὴ μεγάλη νεορῶνα—τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας. Καὶ κεῖ ἀπάνω καὶ σ' ἄλη τὴν Ἑλλάδα πιάστηκε ἡ πρῶτὴ μ α γ ι ἄ τ ὸ πνευματικὸ μᾶς πολιτισμοῦ.

Ἄλλὰ τὸ μεγάλο ἔργο τῆς Ἀντίστασης δὲν εἶναι μόνο πολιτικὸ καὶ δὲν εἶναι μόνο πνευματικὸ. Εἶναι ἀκόμη περισσότερο ἔργο ἡ θ ι κ ὸ.

Μέσα στὴ φωτιά τῶν ἀδιάκοπων μαχῶν ὁ λαὸς μᾶς ἐξανθρῆκε τὴν ἀ ν θ ρ ω π ι ἄ καὶ τὴ λ ε β ε ν τ ι ἄ του. Ἀλάφρωσε τὸ μαιλά καὶ τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὴν κακὴ κληρονομία τοῦ παρελθόντος. Ἐκαμε συνείδηση τὴν ἀποστολὴ του. Ἐδῶ μέσα, στὸν ἀγῶνα τοῦτο, ὁ λαὸς μᾶς ἔδειξε πῶς κατέχει τὰ δυὸ κεντρικὰ στοιχεῖα τοῦ

ἠθικοῦ πολιτισμοῦ: Ἄ ρ ε τ ἦ καὶ Ρ ὠ μ η.

Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ κινήματος τῆς Ἀντίστασης σήμερα δὲν εἶναι καν μεγάλος: εἶναι τεράστιος. Ἐσώωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ μέσα τῆς τὸ λαὸ ἀπὸ τὴν καταστροφὴ καὶ τὸ φασιστικὸ ἀφανισμὸ, ἀρμάτωσε τὸ λαὸ μὲ ἀντοχὴ καὶ θάρρος ψυχῆς, τὸν ἔνωσε καὶ τὸν ὀδήγησε στὴ νίκη. Ἀκόμη περισσότερο τὸν πλούτισε μὲ τεράστια πείρα. Τὸ μεγάλο δίδαγμα τοῦ Ἀγῶνα τῆς Ἀντίστασης εἶναι ἡ χρεωκοπία—πολιτικῆ, πνευματικῆ, ἠθικῆ—τοῦ παλιού καταθλιπτικῆς καθιερωμένου κόσμου τῆς ἀντίδρασης. Στὴ μεγάλη μάχη ὁ παλιὸς κόσμος ἔπεσε. Ἀφανισμένος, καὶ ἡ νέα λαϊκὴ ἀναγεννητικὴ δύναμις πρόβαλε κυριαρχικὴ στὸ προσκήνιο τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς.

Καὶ ἀν περιπτώσεις ἀνάποδες καὶ ἄθλιες μᾶς ἔκοψαν τὸν ὠραῖο δρόμο τῆς ἀναγέννησης καὶ τῆς προκοπῆς μας, δὲ σημαίνει πῶς χάθηκαν οἱ κόποι τῶσαν ἀγῶνων καὶ τῶσαν θυσιῶν. Ἱστορικά, εἶναι πολὺ ὄργανα πιά γιὰ νὰ κοπεῖ ὁ δρόμος καὶ νὰ ξεστρατίσει ὁ λαὸς μᾶς.

Ἡ δύναμις μᾶς, ἀκριβῶς γιατί εἶναι ἡ δύναμη τοῦ λαοῦ, εἶναι τεράστια κ' ὁ Ἀγῶνας συνεχίζεται μεγάλως, ὠραῖος, ἐπιθλιτικός γιὰ τὴν ἠθικὴ δικαιοσύνη τοῦ μόχθου μᾶς καὶ γιὰ τὴν ὀριστικὴ νίκη τοῦ λαοῦ μᾶς.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ Κ' Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ
Του Γιάννη ΡΙΤΣΟΥ

Αὐτὰ τὰ δέντρα δὲ βολεύονται μὲ λιγότερο οὐρανὸ αὐτὲς οἱ πέτρες δὲ βολεύονται κάτου ἀπ' τὰ ξένα βήματα αὐτὰ τὰ πρόσωπα δὲ βολεύονται παρὰ μόνο στὸν ἥλιο αὐτὲς οἱ καρδιές δὲ βολεύονται παρὰ μόνο στὸ δικίον.

Ἔτοῦτο τὸ τοπεῖο εἶναι σκληρὸ σάν τὴ σωπὴ σφίγγει στὸν κόρφο του τὰ πυρωμένα του λιθάρια σφίγγει στὸ φῶς τὶς ὀρφανές ἐλιές του καὶ τ' ἀμπέλια του σφίγγει τὰ δόντια. Δὲν ὑπάρχει νερό. Μονάχα φῶς. Ὁ δρόμος χάνεται στὸ φῶς κ' ὁ ἴσκιος τῆς μάντρας εἶναι σίβερο. Μαρμάρωσαν τὰ δέντρα τὰ ποτάμια κ' οἱ φωνές μὲς στὸν ἀσέβηθη τοῦ ἡλίου.

Ἡ ρίζα σκοντάφτει στὸ μάρμαρο. Τὰ σκονισμένα σκόινα. Τὸ μουλᾶρι κ' ὁ βράχος. Λαχανιάζουν. Δὲν ὑπάρχει νερό. Ὅλοι διψᾶνε. Χρόνια τώρα. Ὅλοι μᾶσανε μιὰ μπουκιὰ οὐρανὸ πᾶνου ἀπ' τὴν πίκρα τους.

Τὰ μάτια τους εἶναι κόκκινα ἀπ' τὴν ἀγρύπνια. μιὰ βαθεῖα χαρακτηριστὴ ἀσηνωμένη ἀνάμεσα στὰ φρύδια τους σάν ἓνα κυπαρίσι ἀνάμεσα σὲ δυὸ βουνά στὸ λιώγερμα.

Τὸ χέρι τους εἶναι κολλημένο στὸ ντουφεκί τὸ ντουφεκί εἶναι συνέχεια τοῦ χεριοῦ τους τὸ χέρι τους εἶναι συνέχεια τῆς ψυχῆς τους ἔχουν στὰ χεῖλια τους ἄπανο τοῦ θυμοῦ κ' ἔχουν τὸν καῦμὸ βαθεῖα—βαθεῖα στὰ μάτια τους.

Ὅταν σφίγγουν τὸ χέρι ὁ ἥλιος εἶναι βέβαιος γιὰ τὸν κόσμο ὅταν χαμογελᾶνε πῶς ἀπὸ τὰ γένεια τους ἓνα μικροῦλι περι- ἰστέρη φεύγει ἀπ' τὴ φύχτα τῆς αὐγῆς ἴσια στὸ δάσος ὅταν κοιμποῦνται δώδεκα ἄστρα πέφτουν ἀπ' τὶς ἀδειες τοπέες τους ὅταν σκοτώνονται ἡ ζωὴ τραθεῖ τὴν ἀνηφόρα μὲ σημαίες καὶ μὲ ταμπούρα.

Τόσα χρόνια ὄλοι πεινᾶνε ὄλοι διψᾶνε ὄλοι σκοτώνονται πολιορκημένοι ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα ἔφαγε ἡ κάφα τὰ χωράφια τους κ' ἡ ἀρμύρα πότισε τὰ σπίτια τους ὁ ἀγέρας ἔρριξε τὶς πόρτες καὶ τὶς λίγες πασσαλιές τῆς πλατείας ἀπὸ τὶς τρύπες τοῦ πανωφοριοῦ τους μπαλιοθαίνει ὁ θάνατος ἡ γλώσσα τους εἶναι στυθὴ σάν τὸ κυπαρισσόμηλο πέθαναν τὰ σκυλιά τους τυλιγμένα μὲ τὸν ἴσκιό τους ἡ βροχὴ χτυπᾷ στὰ κόκκαλά τους.

Πάνου στὰ καρπούλια πετρωμένοι καπνίζουν τὴ σθουνιά καὶ τὴ βιγλίζοντας τὸ μανιασμένο πέλαγο ὅπου βούλιαζε τὸ σπασμένο κατάρτι τοῦ φεγγαριοῦ.

Τὸ ψωμί σῶθηκε τὰ βόλια σῶθηκαν γεμίζουν τώρα τὰ κανόνια τους μόνο μὲ τὴν καρδιά τους.

Τόσα χρόνια πολιορκημένοι ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα ὄλοι πεινᾶνε ὄλοι σκοτώνονται καὶ κανέναν δὲν πέθανε πάνου στὰ καρπούλια λάμπουνε τὰ μάτια τους μιὰ μεγάλη σημαία μιὰ μεγάλη φωτιά κατακόκκινη καὶ κάθε αὐγὴ χιλιάδες περισσότερα φεύγουν ἀπ' τὰ χέρια τους γιὰ τὶς τέσσερις πόρτες τοῦ ὀρίζοντα.

Πάνου στὰ καρπούλια πετρωμένοι καπνίζουν τὴ σθουνιά καὶ τὴ βιγλίζοντας τὸ μανιασμένο πέλαγο ὅπου βούλιαζε τὸ σπασμένο κατάρτι τοῦ φεγγαριοῦ.

Τὸ ψωμί σῶθηκε τὰ βόλια σῶθηκαν γεμίζουν τώρα τὰ κανόνια τους μόνο μὲ τὴν καρδιά τους.

Τόσα χρόνια πολιορκημένοι ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα ὄλοι πεινᾶνε ὄλοι σκοτώνονται καὶ κανέναν δὲν πέθανε πάνου στὰ καρπούλια λάμπουνε τὰ μάτια τους μιὰ μεγάλη σημαία μιὰ μεγάλη φωτιά κατακόκκινη καὶ κάθε αὐγὴ χιλιάδες περισσότερα φεύγουν ἀπ' τὰ χέρια τους γιὰ τὶς τέσσερις πόρτες τοῦ ὀρίζοντα.

Πάνου στὰ καρπούλια πετρωμένοι καπνίζουν τὴ σθουνιά καὶ τὴ βιγλίζοντας τὸ μανιασμένο πέλαγο ὅπου βούλιαζε τὸ σπασμένο κατάρτι τοῦ φεγγαριοῦ.

Τὸ ψωμί σῶθηκε τὰ βόλια σῶθηκαν γεμίζουν τώρα τὰ κανόνια τους μόνο μὲ τὴν καρδιά τους.

Τόσα χρόνια πολιορκημένοι ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα ὄλοι πεινᾶνε ὄλοι σκοτώνονται καὶ κανέναν δὲν πέθανε πάνου στὰ καρπούλια λάμπουνε τὰ μάτια τους μιὰ μεγάλη σημαία μιὰ μεγάλη φωτιά κατακόκκινη καὶ κάθε αὐγὴ χιλιάδες περισσότερα φεύγουν ἀπ' τὰ χέρια τους γιὰ τὶς τέσσερις πόρτες τοῦ ὀρίζοντα.

Πάνου στὰ καρπούλια πετρωμένοι καπνίζουν τὴ σθουνιά καὶ τὴ βιγλίζοντας τὸ μανιασμένο πέλαγο ὅπου βούλιαζε τὸ σπασμένο κατάρτι τοῦ φεγγαριοῦ.

Τὸ ψωμί σῶθηκε τὰ βόλια σῶθηκαν γεμίζουν τώρα τὰ κανόνια τους μόνο μὲ τὴν καρδιά τους.

Τόσα χρόνια πολιορκημένοι ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα ὄλοι πεινᾶνε ὄλοι σκοτώνονται καὶ κανέναν δὲν πέθανε πάνου στὰ καρπούλια λάμπουνε τὰ μάτια τους μιὰ μεγάλη σημαία μιὰ μεγάλη φωτιά κατακόκκινη καὶ κάθε αὐγὴ χιλιάδες περισσότερα φεύγουν ἀπ' τὰ χέρια τους γιὰ τὶς τέσσερις πόρτες τοῦ ὀρίζοντα.

Πάνου στὰ καρπούλια πετρωμένοι καπνίζουν τὴ σθουνιά καὶ τὴ βιγλίζοντας τὸ μανιασμένο πέλαγο ὅπου βούλιαζε τὸ σπασμένο κατάρτι τοῦ φεγγαριοῦ.

Τὸ ψωμί σῶθηκε τὰ βόλια σῶθηκαν γεμίζουν τώρα τὰ κανόνια τους μόνο μὲ τὴν καρδιά τους.

Τόσα χρόνια πολιορκημένοι ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα ὄλοι πεινᾶνε ὄλοι σκοτώνονται καὶ κανέναν δὲν πέθανε πάνου στὰ καρπούλια λάμπουνε τὰ μάτια τους μιὰ μεγάλη σημαία μιὰ μεγάλη φωτιά κατακόκκινη καὶ κάθε αὐγὴ χιλιάδες περισσότερα φεύγουν ἀπ' τὰ χέρια τους γιὰ τὶς τέσσερις πόρτες τοῦ ὀρίζοντα.

Πάνου στὰ καρπούλια πετρωμένοι καπνίζουν τὴ σθουνιά καὶ τὴ βιγλίζοντας τὸ μανιασμένο πέλαγο ὅπου βούλιαζε τὸ σπασμένο κατάρτι τοῦ φεγγαριοῦ.

Τὸ ψωμί σῶθηκε τὰ βόλια σῶθηκαν γεμίζουν τώρα τὰ κανόνια τους μόνο μὲ τὴν καρδιά τους.

Μὰ αὐτοὶ περνοῦν καὶ χλιμιντροῦν, περνοῦν χλευαστικά κ' οἱ μελλοθάνατοι βογγοῦν πεσμένοι στὰ χαλίκια. Ἄνθρωποι! Ἄν δὲν πονάτε ἐμάς πονάτε τὰ σκουλήκια πού τὰ φτωχὰ θὰ μείνουν νηστικά.

Γεμάτοι οἱ δρόμοι ἀνάκατα κουφάρια καὶ σκουπίδια, βόγγοι, παραλογίσματα, ψυχοδαρμιοί, ὀμωγές, μπότες, τρουμπέτες, λείψανα, ἀναθέματα, κλαγγές, πνιγμοί, κατάρτες, ὄδυρμοί, καὶ κλάμματα ἐπικῆδεα.

Γιόμισε ἡ πόλη ἀπὸ σκιές κ' ἀπὸ ἄσκαρα κορμιά. Πάνω στὰ ἐτοιμοθάνατα μαλλιοτραβιδοῦνται οἱ μάνες. Γιὰ νὰ μετροῦν τὰ λείψανα ραγίσανε οἱ καμπάνες Ἐλεος! Ἐλεος! Ἐλεος! Μὰ ἀπόκριση καμμιά.

Καταραμένοι ρημαχτές, γέννες τοῦ σατανᾶ πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια σας ἡ μαῦρη ὄργη νὰ πέσει ντροπῆ, στὸν πού σας γέννησε καὶ σ' ὅποιον σας πονέσει κατάρτα γιὰ τ' ἀμέτρητα πού ἐσπείρατε δεινά.

Οἱ δρόμοι πού σας πήρανε τάφοι νὰ σας γενοῦνε καὶ τάρταρα τὰ πέλαγα γιὰ νὰ σας καταπιῶν ὄσα κεφάλια ἐπήρατε τόσες πηλῆγες νὰ βγοῦνε πάνω στὰ μαῦρα σας κορμιά καὶ νὰ σας τυραννοῦν.

Τώρα γιγάντωσε ὁ λαὸς καὶ τ' ἄχι του κογλάζει τὰ μῆμημα γεννήσανε κορμιά κ' ἐκδικητές. Ἐκδίκηση! Φωνάζουνε τὰ λείψανα τοῦ ἔχτες. Ἐκδίκηση! Ἐκδίκηση! Κι' ἡ ἀργατιά ἀλαλάζει.

Τώρα γιγάντωσε ὁ λαὸς καὶ τ' ἄχι του κογλάζει τὰ μῆμημα γεννήσανε κορμιά κ' ἐκδικητές. Ἐκδίκηση! Φωνάζουνε τὰ λείψανα τοῦ ἔχτες. Ἐκδίκηση! Ἐκδίκηση! Κι' ἡ ἀργατιά ἀλαλάζει.

Τώρα γιγάντωσε ὁ λαὸς καὶ τ' ἄχι του κογλάζει τὰ μῆμημα γεννήσανε κορμιά κ' ἐκδικητές. Ἐκδίκηση! Φωνάζουνε τὰ λείψανα τοῦ ἔχτες. Ἐκδίκηση! Ἐκδίκηση! Κι' ἡ ἀργατιά ἀλαλάζει.

Τώρα γιγάντωσε ὁ λαὸς καὶ τ' ἄχι του κογλάζει τὰ μῆμημα γεννήσανε κορμιά κ' ἐκδικητές. Ἐκδίκηση! Φωνάζουνε τὰ λείψανα τοῦ ἔχτες. Ἐκδίκηση! Ἐκδίκηση! Κι' ἡ ἀργατιά ἀλαλάζει.

Τώρα γιγάντωσε ὁ λαὸς καὶ τ' ἄχι του κογλάζει τὰ μῆμημα γεννήσανε κορμιά κ' ἐκδικητές. Ἐκδίκηση! Φωνάζουνε τὰ λείψανα τοῦ ἔχτες. Ἐκδίκηση! Ἐκδίκηση! Κι' ἡ ἀργατιά ἀλαλάζει.

Τώρα γιγάντωσε ὁ λαὸς καὶ τ' ἄχι του κογλάζει τὰ μῆμημα γεννήσανε κορμιά κ' ἐκδικητές. Ἐκδίκηση! Φωνάζουνε τὰ λείψανα τοῦ ἔχτες. Ἐκδίκηση! Ἐκδίκηση! Κι' ἡ ἀργατιά ἀλαλάζει.

Τώρα γιγάντωσε ὁ λαὸς καὶ τ' ἄχι του κογλάζει τὰ μ

Οι εϋθύνες τών συντηρητικῶν

Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΣΟΛΙΝΙ

Copyright για την Ελλάδα του συγγραφέα και του εκδοτικού οίκου Gollancz

8.— **ΣΥΝΗΓ.**: Κύριοι Ένορκοι. Ακούσατε με εξαιρετικήν υπομονή μια σειρά από μάρτυρες. Είμαι βέβαιος ότι δεν θάχετε κανένα παράπονο σχετικά με την αθηναιότητα και την ποιικιλία τών κριριών που πέρασαν από το εδῶλο τών μαρτύρων. Ακούσατε ένα συντηρητικό Ύπουργό Έξωτερικών, ένα γνωστόν ιδιοκτήτη εφημερίδων, που το κυριότερο φύλλο του είχε την εποχή εκείνη στη Μεγάλη Βρετανία της μεγαλύτερης κυκλοφορίας απ' όλες τις καθημερινές εφημερίδες, ένα φημισμένο δημοσιογράφο που του δόθηκαν μοναδικές ευκαιρίες να ταξιδέψει και να γνωρίσει από κοντά τα διεθνή προβλήματα, ένα γνωστό και ίσως το περισεότερο διόσημο σύγχρονο ιστορικό συγγραφέα, ένα συντηρητικό Ύπουργό Οικονομικών, που άργότερα έγινε Πρωθυπουργός κι Άρχηγός του Συντηρητικού κόμματος, και τελικά έναν άλλον Πρόεδρο Κυβέρνησης και συντηρητικό άρχηγό, που έκανε τις δηλώσεις του σ' εποχή που κατείχε τα δυο αυτά μεγάλα αξιώματα.

Προηγούμενα σὰς είχα παρακαλέσει Κύριοι να συγκρατήσετε μερικές ημερομηνίες: Την ημέρα της δολοφονίας του Ματτεοτί, της πρώτης επέμβασης του κατηγορούμενου στο εξωτερικό ζήτημα της Κέρκυρας, τις ημερομηνίες τών βίαιων λόγων και πράξεων που γέμιζαν την πρώτη περίοδο της σταδιοδρομίας του Ντούτσε πάνω στα όποια στάθηκε ο κ. Εισαγγελέας κι αναφέρθηκαν επίσης κι' εγώ. Σὰς παρακαλώ θυμηθείτε τις ξανά, και σημειώσατε ότι όλες οι γνώμες που διατυπώθηκαν απ' τους μάρτυρες για τὸν χαραχτήρα του κατηγορούμενου και για τη φύση του καθεστώτος που έγκαιετώσθη, διατυπώθηκαν ύστερα απ' όλες τις παραπάνω ημερομηνίες. Το προσωπικό μήνυμα εϋχῶν του Σέρ Ώστεν Τσάμπερλαϊν στάληκε στον κατηγορούμενο ύστερα απ' το θάνατο του Ματτεοτί και άφου διαλύθηκε η Ίταλική Βουλή. Τα έγκωμια του Λόρδου Ροδερχμάρ, οι προφητείες του κ. Γουόντ Πράϊς, οι ιστορικές κρίσεις του κ. Έμιλ Λούντβιχ, οι θερμοί έπαινοι του κ. Γουίνστον Τσάρτσιλ για την προσωπική γοητεία του κατηγορούμενου και για το ηρωικό έργο του της διάσωσης του πολιτισμού, οι τελικές εϋχές του κ. Νέβιλ Τσάμπερλαϊν, όλα αυτά επώθηκαν μετὰ και σε μερικές περιπτώσεις πολύ ύστερα απ' την εποχή που ο Μουσσολίνι διεπράξε τα έγκλήματά— αν βέβαια πρόκειται για έγκλήματά— που του καταλογίζει ο Δημόσιος Κατήγορος, ότι δηλ. άτιμα κι' απάνθρωπα έγκαταστάθηκε πάνω στην Ίταλική έξουσία σαν Φασίστα Διكتάτορας, διαλύοντας τη Βουλή, τσακίζοντας τους αντίπαλους του κι' έξορίζοντας όλους τους ελεύθερους θεσμούς απ' τα σύνορα της Ίταλικής Έπικράτειας.

Νομίζω Κύριοι, ότι θα συμφωνήσετε μαζί μου πὸς οι παραπάνω μαρτυρικές καταθέσεις δίνουν μια καινούργια μορφή σ' ολόκληρη τη Δίκη. Γι' αυτό, με βάση τις μαρτυρίες αυτές, θὰ κάνω τρεις διαπιστώσεις, που δεν νομίζω ότι θα θελήσει ο κ. Εισαγγελέας ν' άμφισβητήσει.

Πρώτο. Οι μάρτυρες απέδειξαν ότι ένα μεγάλο τμήμα της συντηρητικής κοινής γνώμης στη Βρετανία, όχι μόνο συμφώνησε απλώς, αλλά και χειροκροτούσε το καθεστὸς που επέβαλε στην Ίταλία ο κατηγορούμενος. Ίσως να έγιναν κι' έγκλήματά στην πορεία της έγκατάστασής του, (αν και πάνω σ' αυτά ελάχιστα αναφέρθηκαν οι μάρτυρες). Σύμφωνα όμως με τις πεποιθήσεις τών μαρτύρων και της κοινής γνώμης που αντιπροσώπευαν, η έπιβολή της φασιστικής δικτατορίας στην Ίταλία ήταν μια πράξη για την οποία ο Μουσσολίνι θὰ πρέπει μάλλον να δεχτεί συγκαρητήρια

παρά να καταδικαστεί. Κατὰ την αντίληψή τους η δολοφονία του Ματτεοτί, η διάλυση της Βουλής, η έπιθεση κατὰ της Κέρκυρας— για να αναφέρω μόνο αυτές τις κατηγορίες— δεν είναι αδικήματα άρκετά σοβαρά για να επηρεάσουν την τελική κρίση τους. Το καλό που πρόσφερε ο Μουσσολίνι— σύμφωνα με το άτομικο κριτήριο τους— του τί είναι καλό— υπερκαλύπτει τα μικροσφάλματα.

Αυτή είναι η πρώτη διαπίστωσή μου. Οι μάρτυρες—ώστόσο δεν περιορίστηκαν να χειροκροτούν τις πραγματοποιήσεις του κατηγορούμενου, αλλά ούσιαστικά βοήθησαν το έργο του. Η έπίσκεψη του Σέρ Ώστεν Τσάμπερλαϊν στην Ίταλία, τόσο κοντά ύστερα απ' τη δολοφονία του Ματτεοτί και μάλιστά όταν, όπως σὰς άποκάλυψα, το καθεστὸς του περνούσε μια κρίση απ' άφορμή το γεγονός αυτό, κι' όταν το ίδιο το μέλλον του κατηγορούμενου κλονίζονταν, πρέπει αναντίρητα να έδωσε τεράστια ύποστηρίξη στο φασιστικό καθεστὸς. Ο Μουσσολίνι μπόρεσε να ισχυριστεί και μα την αλήθεια οι εφημερίδες του το ισχυρίστηκαν επανειλημμένα, ότι κι' αν άκομη έγιναν σφάλματα στις έσωτερικές υποθέσεις, το νέο καθεστὸς κέρδιζε νίκες και γόητρο στις σφαίρες της έξωτερικής πολιτικής. Την ίδια εκείνη εποχή ύπάρχαν άκόμη ισχυρές αντιπολιτευόμενες δυνάμεις στην Ίταλία κι' ένα αξιόλογο παράνομο κίνημα αντίστασης. Τί κτύπημα όμως ήταν για τις δυνάμεις αυτές, αλλά και τι βοήθεια έδωσε στον κατηγορούμενο η έπίσκεψη του Σέρ Ώστεν, οι έπαινοι του κ. Τσάρτσιλ που είπαώθηκαν μέσα στην ίδια την ιταλική πρωτεύουσα, οι έπευφημίες του Λόρδου Ροδερχμάρ που διατυμπανίστηκαν σ' όλο τον κόσμο και που αναγνωρίστηκαν μεγαλόμυχα απ' τον Ντούτσε! Μα την αλήθεια Κύριοι, αν δεν του έκαναν τέτοιου είδους έγκώμια, αν δεν του παρείχαν τόση έπίκωρωση, αν δεν κέρδιζε παρόμοιες νίκες και γόητρο στην έξωτερική πολιτική, κι' αντί γι' αυτά αντιεπιτώπιζε μιάν άπόλυτη άπομόνωση απ' τις ξένες Δυνάμεις, άμέσως απ' τα πρώτα άποτροπίατα έγκλήματά που του καταλογίζει ο κ. Εισαγγελέας, ίσως τότε να μην επέπλεε ο κατηγορούμενος για να έκτελέσει τα έπόμενα έγκλήματά που αναφέρει το κατηγορητήριο. Έδώ όμως μιανουμε σε φανταστικές υποθέσεις. Έπιθμῶ να στηριχθώμαι πάνω στα γεγονότα. Είμαι ευχαριστήμενος που οι μάρτυρες όχι μόνο χειροκροτούσαν αλλά κι' ένίσχυαν τον Μουσσολίνι στο διάστημα όλων αυτῶν τών χρόνων.

Φτάνω στην τρίτη διαπίστωσή μου. Είναι πρόδηλο ότι το πρόβλημα αν ο κατηγορούμενος μπορεί να θεωρηθεί ένοχος για τα πρώτα αδικήματά που περιλαμβάνει το κατηγορητήριο, δεν είναι ζήτημα γεγονότων ή νόμου. Είναι πρόβλημα πολιτικής, για το όποιο άκούσθηκαν οι πιδ άλλωποσάλλες άπόψεις, που ως σήμερα άκόμη διατηρούνται. Ο κ. Άρθούρος Χέντερσον, και το Έργατικό Κόμμα την εποχή εκείνη θεωρούσαν τον Ντούτσε δολοφόνο του Ματτεοτί, σάν τον πωτωγαωνιστή μιας άνόητης κομοθεωρίας, σάν τὸν ένδεχόμενο διαταραχτή της Ειρήνης. Μια μεγάλη μερίδα της συντηρητικής κοινής γνώμης διατηρούσε μιάν άρκετά αντίθετη άποψη, και πραγματικά όπως άκούσατε έπιθυμούσαν άκόμη και τούτο: να χρησιμοποιηθεί το καθεστὸς του σάν ένα παράδειγμα για μίμηση στην χώρα μας. Σὰς βάζω λοιπόν το ρώτημα: Το Δικαστήριο αυτό συγκαρητήρησε για να δικάσει αυτές τις λησμονημένες γνώμες τών πολιτικῶν κομμάτων; Άλλά τότε θα έπρεπε να παρακαλούσαμε τους κ. ένόρκους να καθορίσουν τις πολιτικές πεποιθήσεις τους και το πολιτικό παρελθόν τους; Έχουν σήμερα το δικαίωμα να καταδικάσουν ένα

φασίστα δικτάτορα, που πιθανότατα, σάν οπαδοί και θαυμαστές του Σέρ Ώστεν Τσάμπερλαϊν ή σάν διαδαστές του Νταϊήλυ Μαϊήλ, τὸν χειροκρότησαν και τὸν βοήθησαν πριν 20 χρόνια;

Αυτά τα έρωτήματα Κύριοι, θὰ σὰς δείξουν, είμαι βέβαιος, πόσο παράλογη στάθηκε η θέση που πήρε άπέναντι στα σημεία αυτά του κατηγορητηρίου ο Δημόσιος Κατήγορος και οι άρχές. Κατὰ πόσο στην πραγματικότητα ο Μουσσολίνι διεπράξε έγκλήματά στο διάστημα αυτό της σταδιοδρομίας του, κι' αν σήμερα πρέπει να δικαστεί, άσφαλίστατα δεν άνάγεται στην άρμοδιότητα του Δικαστηρίου, τη στιγμή που ύπαρχε τέτοια διάσταση γνώμῶν μέσα στην ίδια τη Βουλή τών Κοινοτήτων. Άς πεί λοιπόν έκει ν' άγορεύσει ο Δημόσιος Κατήγορος. "Άς προσπαθήσει να μεταστρέψει τις γεμάτες εϋγένειες αντίρρήσεις που προβάλλουν οι βουλευτές του Συντηρητικού Κόμματος της Άγγλιας άπέναντι στο φασισμό και στα έργα του, σ' όποιαδήποτε χώρα κι' αν εμφανιστεί. Κύριοι, είμαι υπαχρεωμένος να σὰς άποκάλυψω ότι ο τρόπος με τὸν όποιο η ύπόθεση έμφανίστηκε στο Δικαστήριο πλημμυρίζει από ύποκρισία.

Άρνούμαι έπομένως να παρακολουθήσω συνέχιση της διαδικασίας πάνω στα σημεία αυτά του κατηγορητηρίου. Ένδιαφέρομαι για την υπεράσπιση του πελάτη μου. Ίσχυρίζομαι ότι ο Δημόσιος Κατήγορος περιλαμβάνοντας στο κατηγορητήριο τα αδικήματά αυτά, δεν έκανε τίποτε άλλο παρά να γελοιοποιήσει την πρόθεση τών άρχων. Χονδροκοιμένα κι' άδικα δημιουργήσε γύρω απ' τὸν κατηγορούμενο μιάν άτιμόσφαιρα προκατάληψης. Άξιότιμε Κύριε Πρόεδρε, ζητώ να άναιρεθούν τα σημεία αυτά του κατηγορητηρίου.

(Βιαστικές συνομιλίες άνάμεσα στον Πρόεδρο και στο Δημόσιο Κατήγορο).

Ο Δικαστής: Το Δικαστήριο άποφάσισε ν' άναθάλει τις εργασίες του ως άκυριο, όποτε θα συνεχιστεί η πορεία της Δίκης.

ΗΜΕΡΑ ΤΡΙΤΗ

Ο Δικαστής: Έξέτασα την αίτηση του κ. Συνήγορου για άναίρεση του κατηγορητηρίου. Συνεγράφηκα επίσης και με τὸν κ. Εισαγγελέα. Νομίζω όμως ότι άφου η Δίκη αυτή δεν έχει προηγούμενο και ο κ. Συνήγορος κατέγινε ως τώρα μ' ένα μόνο τμήμα τών κατηγοριῶν που βαρραίνουν τον Μουσσολίνι, δεν μπορώ να δεχτώ την αίτηση της άναίρεσης, αν πραγματικά άναφέρεται σ' ολόκληρο το κατηγορητήριο. Στη συζήτησή μας με τὸν Δημόσιο Κατήγορο καταλήξαμε σε μιὰ συμβέθαστική λύση. Μου δήλωσε ότι δεχεται, αν αυτό θα ευχαριστήσει την Ύπερασπιση, να σβύσει τα πρώτα αυτά σημεία απ' την άγωγή. Είναι έτοιμος να στηρίξει την ένοχή του Ντούτσε πάνω στ' άλλα έγκλήματά του. "Αν γίνει δεκτή η πρότασή μου απ' την Ύπεράσπιση, τότε προτείνω στον διακεκριμένο κ. Συνήγορο να προχωρήσει στην άνάπτυξη τών άπόψεών του πάνω στ' άλλα δεδομένα του κατηγορητηρίου, δίχως καθόλου ν' αναφέρεται στα πρώτα σημεία.

Μετάφραση: ΛΟΥΪΖΟΥ ΝΟΥΑΡΟΥ

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ: Η συνέχεια

Τὸν καιρό της σκλαβιάς

Η ΤΕΧΝΗ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ

Του Μάρκου ΑΥΓΕΡΗ

(Έκτος από τὸν μυστικό πολιτικό τύπο, που κυκλοφορούσε στα χρόνια της Κατοχής κ' έλημέρισε τὸν Έλληνικό λαό, τόσο για τὸν πόλεμο τών Σιμιάχων ένάντια στον Άξονα, όσο και για τὸν ηρωϊκὸν άγώνα του Έλληνικού λαού στα βουνά και στις πόλεις, κυκλοφορούσαν στα χρόνια εκείνα μυστικά και περιοδικά. "Αναδημοσιεύουμε παρακάτω τὸ άρθρο αυτό, από τὸς "Πρατσοποιούς" του Σεπτεμβρίου 1943. Είχε για ύπογραφή τὸ ψευδώνυμο Μ. Στεφανίδης. Τώρα μπορούμε ν' άποκαλύψουμε πὰς τὸ άρθρο αυτό είναι τὸς ξεχωριστὸς διανοούμενου και συνεργάτη μας Μάρκου Αύγερη).

Η τέχνη είναι κοινωνικό φαινόμενο και, είτε έκφράζει άτομικά είτε έκφράζει ομαδικά συναισθήματα και πάθη, στη μορφή και στο περιεχόμενό της, καθορίζεται κάθε φορά που το κοινωνικό κ' ιστορικό περιγύρο που μέσα του παράγεται, όπως καθορίζονται και τα αισθηματά μας κ' η σκέψη μας κ' ολος γενικά ο πολιτισμός μας, που διαφορφώνεται απ' αυτό το κοινωνικό περιγύρο τὸ άνάλογο κάθε φορά με τὸν τόπο και τὸ χρόνο.

Στις μεγάλες της εποχές, όταν φτάνει στην άκμή της και παρουσιάζονται πληθώρα τα μεγάλα έργα κ' οι μεγάλοι τεχνίτες, η τέχνη είναι τέχνη στρατεύουμένη, παρακολουθεί δηλαδή από κοντά τη ζωή κ' άποκρίνεται σ' άμεσες κοινωνικές άνάγκες, τὸ έργο τέχνης είναι κοινωνική πράξη, που έκφράζει τὸ πνεύμα και τη θέληση της ομαδικής ζωής. Στις εποχές αυτές, τεχνίτες και λαός βρίσκονται σε πνευματική έπικοινωνία, οι τεχνίτες έμπνεύονται από τὸ πνεύμα της κοινότητας ή της άρχουσας τάξης και κάνουν δικά τους τα ενδιαφέροντα της ομαδικής ζωής. Οι εποχές αυτές μπορούν να χαρακτηρισθούσαν εποχές πνευματικού κολλεκτιβισμού.

Αντίθετα, στις ατομιστικές εποχές, οι τεχνίτες ξεμακρύνουν σιγά-σιγά από τὸ λαό, τα ενδιαφέροντά τους στενεύουν ολοένα κ' η τέχνη με τὸν καιρό περιορίζεται σε στενούς κύκλους, φτωγαίνει στο περιεχόμενό της και χάνεται σε τεχνικές άναζητήσεις και σε προβλήματα εργατηρίου. Τότε παρουσιάζονται κ' οι ατομιστικές αισθητικές θεωρίες "η τέχνη για την τέχνη, η τέχνη για τους μუმυμένους, η τέχνη προσευχή κτλ.". Οι θεωρίες αυτές είναι αντικοινωνικές και πωδρωμικές, γιατί άποεχνώνουν τὸ λαό από την τέχνη και τὸν στερούν από τις κυριώτερες πολιτιστικές και πνευματικές του τροφές.

Η άστική τάξη από τις άρχές του 19ου αιώνα κυρίως, όταν άρχισε πιδ συστηματικά ν' άγωνίζεται για την κατάκτηση της ζωής κ' οσο διατηρούσε άκόμα τὸ έπαναστατικό της πνεύμα, έδωσε στην τέχνη ένσυνείδητο κοινωνικό προσανατολισμό, έστρεψε την προσοχή της στα κοινωνικά προβλήματα και στην έξυπνητήρηση τών λαϊκῶν μαζῶν και δημιουργήσε έργα που ένπνεύονται από μεγάλα ανθρώπινη συμπάθεια κ' από πανανθρώπινα ιδανικά. Άλλά με τὸν καιρό κ' η τάξη αστική έγινε συντηρητική κ' αντίδραστική, ξεχώρισε τὰ συμφέροντά της από τὰ συμφέροντα τών λαϊκῶν τάξεων κ' έφρασε στα τελευταία είτε στον

άκρο ατομισμό με πλείρια διάσπαση της έσωτερικής της ζωής, είτε στο φασισμό με την προσπάθεια να δημιουργήσει βίαια κ' άφύσικα τεχνητή ομαδική ζωή, έπιστρατεύοντας παλιές ξεπερασμένες ιδέες και πανάρχαια καταδικασμένα συστήματα, έξαπατώντας τις μάζες με μιὰ συστηματοική κ' άνόητη μυθοπλασία.

Τ' άποσυνθετικά αυτά φαινόμενα κ' ο δεύτερος αυτός πόλεμος, που μέσα σε είκοσιπέντε χρόνια ματοκυλάει τους λαούς, άποδείξανε την πλείρια χρωεωκόνα τὸς άστικού κόσμου στην κοινωνική και πολιτική του ζωή. Μα κ' από την ψυχική ζωή κ' από τα φαινόμενα που παρουσιάζονται στην άστική τέχνη δεν άποδειχεται λιγώτερο ο ξεπεσμός στο άστικό πνεύμα. Το άτομο παρουσιάζεται έσωτερικά έξαρθρωμένο μέσα στις αντίφάσεις του, χωρίς σταθερό έδαφος κάτω από τα πόδια του, τὸ άίσθημα της μόνωσης στη ζωή. Η έσωτερική έρημιάς και της άπαισιοδοξίας πλημμυρίζει τις ψυχές τών διανοουμένων και τών

στορία. Τεράστιες λαϊκές μάζες με πρωτόφαντη δημιουργική όρμή κατεβαίνουν στο στίβο της Ιστορίας, φέροντας μαζί τους κοινές ιδέες, κοινούς πόθους και νέους πίνακες αξιών, για να πλάσουν έναν κόσμο εϋγενέστερο κ' εϋτυχέστερο παρά πρην. Οι λαοκρατικές δημοκρατίες θὰ έπιβληθούν σε λίγο σ' όλο τον κόσμο. Το ιστορικό πρόσταγμα της εποχής καλεί την τέχνη να λάθει μέρος σ' αυτή την άναδημιουργία, πλάι στις άνερχόμενες μάζες. Και τὸ πρόσταγμα αυτό η τέχνη θὰ ύπακούσει άργά ή γρήγορα. Η τέχνη θὰ μπει όλόκληρη στην ύπηρεσία της ζωής και θὰ γεμίσει από κοινωνικό περιεχόμενο κ' από τὸ πνεύμα μιας νέας πλατύτερης ομαδικής ζωής, όπου ολοένα πάμε.

Είναι αλήθεια πὸς η τέχνη θρέφεται από τα βάθια της ατομικής ζωής, μα πιστεύουμε πὸς με τὸ νέο κόσμο πούρχεται τὰ πιδ πλατιά υπερατομικά ένδιαφέροντα θὰ κυριέψουν την ψυχή τών τεχνιτῶν. Συνειδητά και θεληματικά, είτε αυτόματα, η τέχ-

ποχή, χωρίς έθνικές βάσεις. "Ότὸσο οι περισσοτέροι τεχνίτες μας γεννήθηκαν κ' έζησαν μέσα στο λαό, είναι παιδιά του λαού, στην τέχνη τους όμως άγνωσαν τὸν πατέρα, τὸν ξεχάσαν ολότελα. Μα συνέβηκε κάτι χειρότερο. Πολλοί απ' αυτούς βρίσκονται σε διάσταση με τὸ λαό, σ' αντίδικτα, κ' είναι όπόλογοι άπέναντι του. Πολλοί μεταζύ τους καλλιέργησαν τις λυκοφιλίες, τις κολακειές στους έσχυρούς, την ύπογγορηση μπροστά στους δυναστες, ήταν Μεταξικοί ή Κουσαβρίδιοι. Σάν πνευματικοί όδηγοί και σάν παιδιά και προστάτες του λαού δε νοιώσανε άρκετά την άποστολή τους. Μα έφτασε ο καιρός του έλλαισμού για όλους, μπορούν και πρέπει να σταθούν πλάι στο λαό τους και να έξυπνητήσουν τὰ συμφέροντά του. Στις έπίσημες αυτές ώρες της Ιστορίας, όπου κρίνονται οι πιδ ζωτικές κ' οι πιδ πολιτικές άνωθώνες αξίες, καλούμαστε ν' άγωνιστούμε πλάι στο λαό και για τα ύψηλότερα συμφέροντα της ζωής. Οι διανοούμενοι, οι λογοτέχνες, οι καλλιτέχνες μας καλούνται να πάρουν τη θέση τους σ' αυτόν τὸν άγώνα, να φανούν άξιοι της άποστολής τους, να γίνουν οι πνευματικοί όδηγοί κ' οι κοινωνικοί προποητροί, να γίνουν οι άκοίμητοι άγωνιστές του λαού τους ένάντια στους όχτρούς του. Το πρώτο που τὸς έπιβάλλει η Ιστορική στιγμή είναι να πάρουν όλο τη θέση τους μέσα στις λαϊκές οργανώσεις. "Ετσι, πλαισιωμένοι μέσα στο λαό τους και θρεμμένοι με τὸ πνεύμα της πάλης που αυτός διεύγει για τις έλευθερίες του, θὰ βγούν κ' αυτοί "ψυχικά και πνευματικά γιγαντωμένοι κ' άντάξιοι του, η ψυχή τους κ' οι όρίοντες τους θα πλατύνουν και θ' άγκαλιάσουν τα μεγάλα και φλογερά σύγχρονα ενδιαφέροντα, που είναι μαζί έθνικά και πανανθρώπινα. "Ός πρώτος σκοπός αυτής της πάλης παρουσιάζεται ο ένθνικός άπελευθερωτικός άγώνας, ένάντια στον ξένο δυναστεία, κ' η δεύτερη άμεση έπίδιψη, κ' η ξεσφάλιση τών λαϊκῶν έλευθεριῶν μετὰ την ειρήνη κ' η έπικράτηση της λαϊκής δημοκρατίας— δεν είναι μικρότερης σημασίας.

ΑΘΗΝΑ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ

ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΥΛΛΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΗΣΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΕΡ	ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 500	ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΩΝ 2
--------------	----------------	----------------

ΕΞΕΤΕΛΕΣΘΗ...

Σίαν τὸχο ένα χαρτί της κατοχής δείχνει μια καταδικη άναίρεση και δίχως—έξετελεσθη— χέρι ο Συρανής (χρῆς) ο θεμιστής τὸ πυλῆμα

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟ

Χάμη ολόκληρ σου χάρισεν ή μισή μισήν ώρας. Στρατιώτη χαλκόνουτε.— ήρώνας γενιάς ηρωή Σὸς μισήν σου ανανόμη σάν τελευταίῳ της πόδας

τεχνιτῶν της εποχής μας. Τη σύγχρονη άστική τέχνη τη χαραχτρίζει έντονη τάση φυγής από τη σημερινή πραγματικότητα, η άποστορή ν' άντικρύσει τα μεγάλα προβλήματα της εποχής κ' ένας άγιάτρευτος πσοσιμισμός στο βάθος της. Βρίσκεται σχεδόν σ' άδιέξοδο κ' έπιχειρεί να βγει απ' αυτό με ξεζητημένους τεχνικούς συνδυασμούς, καταφεύγει σ' έναν κόσμο ούδέτερο και πλασματικό, σε Ιστορικά ξεπερασμένα ένδιαφέροντα, στ' όνειρο, στον έξωτισμό, στην παραισθητική άπεικόνιση της ζωής και στα άτομικά περιστατικά, έξυπνητημένα έτσι θεληματικά είτε άθέλητα τις σκοτεινές δυνάμεις που άγωνίζονται για την ύποδούλαση τὸν άνθρωπο. "Ενδιαφέρεται κυρίως για την έρμηνεία της ζωής και δεν ένδιαφέρεται καθόλου για την μεταμόρφωση της ζωής και την έξυμωση της που είναι ο κύριος χαραχτήρας της ανθρώπινης δσοστατηριότητας.

Μα η διαλεκτική πορεία της Ιστορίας, μέσα στην πάλη τών αντίθετών, δημιουργεί από τὸν καιρό τώρα μπροστά στα μάτια μας τις συνθήκες για ένα βιοτόπο πιδ ύψηλο κοινωνικό έπίπεδο που γνώρισε έως τώρα η Ι-

νη τους θα γίνει γρήγορα η φωνή τών μαζῶν και μέσα στα έργα τους θ' άντηχεί η πλατιά συμφωνία της ζωής και της δημιουργικής δραστηριότητας τών μαζῶν. Στο έξής το κοινωνικό κριτήριο θ' άρχισει να παίρνει έξαιρετική έπιβολή στην αξιολόγηση τών έργων τέχνης. Το κοινωνικό περιεχόμενο της τέχνης έμφανίζεται από τὸν καιρό σα μιὰ Ιστορική και κοινωνική προσταγή, μα στο έξής τὰ έργα της τέχνης περισσότερο από κάθε άλλη φορά θὰ κρίνονται σύμφωνα κ' αυτό. Ποιά είναι η θέση τών δικῶν μας τεχνιτῶν μέσα σ' αυτή την Ιστορική πορεία; Φυσικά κ' οι δικοί μας τεχνίτες δεν ξεφεύγουν από τὸ γενικό χαραχτήρα της άστικής ζωής. Κ' έδώ παρατηρούμε τὸν άκρο ατομισμό, τὰ στενά ένδιαφέροντα της τέχνης και τὸ ξεμάκρμά της από τὸ λαό. Τα περισσότερα από τὰ παραδόμενα έργα δεν έχουν έσωτερική δικαίωση, είναι ξεριζωμένα και μετέωρα, ατομικές περιπέτειες, ξένη μίμηση ούλική ή χιμαιρική κ' άνεδαφικά κατασκευάσματα, χωρίς σχέση με την πλατιά μάζα και με τὰ γενικώτερα έπιταχτικά αλήματα της έ-

ΘΟΥΡΙΟΣ ΥΜΝΟΣ
Του Ρήγα Φεραίου

Σ' ανατολή και δύση και νότον και βορεία,
Για την Πατρίδα όλοι νάχωμεν μία καρδιά.
Στην πίστιν του καθένος ελευθέρου νά ζή,
Στην δόξαν του πολέμου νά τρέξωμεν μαζί.
Στην δόξαν του πολέμου νά τρέξωμεν μαζί.
"Οσ' απ' την τυραννίαν πήγαν στην ξενιτειά,
Στόν τόπον του καθένος ας έλθη τώρα πίσ.
'Η Ρούμελη τούς κράζει μ' άγκαλας ανοικτάς,
Τούς δίδει βιά και τόπους, άξιας και τιμάς.
"Ως πότε' όφικιάλος σ' έξένους βασιλείς;
"Ελα νά γένης στύλος δικής σου τής φυλής.
Κάλλιο για την πατρίδα κανέναν νά χαθής,
"Η νά κρεμάση φούντα για ξένον τό σπαθί.
Και όσοι προσκυνησούν δέν είναι πλιό έχθροί,
'Αδέλφια μας θά γένουν άς είναι κ' έθνικοί.
Μά όσοι θά τολμήσουν άντίκρυ νά σταθούν,
"Εκείνοι και δικοί μας άν είναι, άς χαθούν.
Τί στέκει, Πανσθαντζόγλου, τόσον έκστατικός;
Τινάξου στό Μπαλκάνι (1), φάλασε σάν άετός,
Τούς μπόφους και κοράκους διόλου μίν ψηφάς,
Μέ τόν ραγιά ένώσου, άν θέλεις νά νικάς.
Σιλίτσα και Βραίλα, Σμαήλι και Κιλί,
Βενδέρη και Χοτινί (2) έσένα προσκαλεί.
Στρατεύματά σου στείλε κ' εκείνοι προσκυνούν,
Γιατί στην τυραννίαν νά ζήσουν δέν μπορούν.
Βούλγαροι κι' 'Αρβανίται, 'Αρμενιοί και Ρωμηοί,
'Αράπηδες και 'Ασπριοί με μία κοινή όρμη.
Για την έλευθερίαν νά ζώσωμεν σπαθί,
Πώς είμεθ' άνδρειωμένοι παντού νά έσκουσή.
Σουλιώται και Μανιάται, λιοντάρια έσκουστά,
"Ως πότε σταίς σπηλιάς σας κοιμάστε σφαλιστά;
Μαυροβουνιοί καπλάνια, 'Ολύμπου σταυραετοί,
Κι' 'Αγράφων τά ξεφτέρια γενήτε μία ψυχή.
Σπετσών, Ψαρών και 'Υδρας θαλασσινά πουλιά,
"Ο νόμος σας προστάζει νά βάλετε φωτιά.
Νά κάψτε την άρμάδα του καπετάν Πασά,
Νά μπήτε εις την Πόλιν κ' έξ την άγια Σοφιά.
Και όσοι του πελάγου την τέχνην άγροικούν,
"Εδώ νά τρέξουν όλοι τυράννου σας νικούν.
Μ' έμάς και σεις Μαλτέσιοί, γενήτ' ένα κορμί,
Κατά τής τυραννίας ριχθήτε με όρμη.
Τού Μισιριού άσλάνια για πρώτη σας δουλειά,
Δικόν σας έναν βέην κάμετε βασιλιά.
Χαράτσι τής Αιγύπτου στην Πόλ' άς μη φανή,
Για νά φοβήσ' ό λύκος όπου σας τυραννεί.
Και σύ πού στό Χαλέπι έλευθερα φρονείς,
Πασά, καιρόν μη γάνησ τον κάμπον νά φανής,
Μέ τά στρατεύματά σου εύθυσ νά σηκώθης,
Στής Πόλης τά φερμάνια ποτέ νά μη δοθής.
Ποτέ μη στοχασθήτε πώς είναι δυνατός,
Καρδιοκτυπά και τρέμει σάν τό λαγό κι' αυτός.
Τριακόσιοι Γκιρτζιλήςδες τον έκαμαν νά δηγή,
Πώς δέν μπορεί με τόπια μπροστά των νά έβγη.
Λοιπόν, γιατί άργείτε, τί στέκεσθε νεκροί;
Ξυπνήσατε, μην είστε ένάντιοι κ' έχθροί.
Πώς οι προπατόρες μας ώρμούσαν σάν θηριά,
Για την 'Ελευθερία ηηδούσαν στην φωτιά!
"Ετσι κ' έμεις, αδέλφια, ν' άρπάξωμεν για μία,
Τ' άρματα και νά βγούμεν απ' την πικρή σκλαδιά.
Νά σφάξωμεν τούς λύκους, πού τόν ζυγόν βαστούν,
Νά χριστιανούς και τούρκους σκληρά τούς τυραννούν.
Στερείς και του πελάγου νά λάμψη ό Σταυρός,
Κ' εις την δικαιοσύνην νά σκύψη ό έχθρός.
"Ο Κόσμος νά γλυτώση απ' την πληγή αυτή,
Κ' έλευθεροί νά ζώμεν, αδέλφια, εις την γή.

(1) Τό όρος Αίλιος.
(2) Όλα τούτα ήσαν φερόρια 'Οθωμανικά.

ΣΠ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: «Ρήγας Φεραίος»
(άπό μυστική έκδοση τής Κατοχής)

ΤΟ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Του Δημήτρη ΦΩΤΙΑΔΗ

"Όσοι λυπούνται για τό σημερινό του κατόντημα τόν διμοιροτόπο μας, νοιώθουν την πιο βαθεία άγανάκτηση για τόν τρόπο, πού οι σημερινοί κυβερνήτες του καταστρέφουν ένα μοναδικό έθνικό κεφάλαιο, άπόκτημα τών τώσων θυσιών του λαού μας.

Θυμομαι στα δύσκολα χρόνια του πολέμου πόση ήτανε ή προσπάθεια τών έξοριστών Κυβερνήσεων τών κατεχομένων χωρών τής Ευρώπης, για νά δώσουν στόν διεθνή τύπο μία εικόνα από την αντίσταση τών λαών τους ένάντια στους κατακτητές. Θεωρούσαν μία πράξη σαμποτάζ, την άνατίναξη ένός γεφυριού, τη δράση μιας άνταρτικής ομάδας, ένα νέο έθνικό κεφάλαιο, μία καινούργια τιμή, μία νέα δόξα. Γύρευαν ν' άξιοποιήσουν με κάθε τρόπο τόν άγώνα τών ύποδουλωμένων λαών τους. Κ' οι κυβερνήσεις αυτές, οι περισσότερες τούλάχιστου, δέν ήτανε προοδευτικές κ' ήξεραν πώς τά κατορθώματα γίνονταν από πολιτικούς αντιπάλους τους. Τό άσθημα όμως τής έθνικής εθύνης κατασίγαζε συχνά μέσα τους κάθε άλλο ύπολογισμό.

Θυμομαι άκόμα με πόση υπερηφάνεια έμεις, οι ξενιτεμένοι 'Ελληνες, βλέπαμε τις έφημερίδες του Νονδίνου ν' άναγγέλλουν την ήρωική αντίσταση του λαού μας ένάντια στους κατακτητές: «Γενική εξέγερση στην 'Αθήνα. Οι Γερμανοί ύποχωρούν στό ζήτημα τής πολιτικής επιστράτευσης». — «'Ανατίναξη τής γεφυρας του Γοργοπόταμου». — «Οι 'Ελληνες τιμούν την έθνική τους γιορτή περιφρονώντας τά γερμανικά τάνκς». — «Οι 'Ελληνες άντάρτες άπελευθερώνουν μεγάλα τμήματα τής χώρας τους». 'Η κάθε τέτοια είδηση χάριζε καινούργια αύγλη στην 'Ελλάδα. Πόσες φορές δέν άκουσα τό θαυμασμό τών ξένων, για όσα γίνονταν τότε έδώ και πού τώρα-άλλοίμονο! — τά περιφρονούμε. «'Εσεις οι 'Ελληνες είστε πραγματικά ήρωες. 'Ο λαός σας πεθαίνει από την πείνα κι' όμως δέν αφήνει ούτε μία στιγμή ήρωα τόν έχθρό». Παρόμοιες αούθρητες φράσεις έπαύσαν άκουσα σ' όλες σχεδόν τις γλώσσες τής Ευρώπης.

"Όσο για μας τούς 'Ελληνες, σάν μαεζουμάστε ή κουβέντα μας ήτανε πάντα για την αγαπημένη πατρίδα, πού στέναζε κάτω από τη φριχτή τυραννία τών επιδρομέων, και για τόν άδάμαστο λαό της, πού καμιά τρομοκρατία και καμιά δυστυχία δέν υπόρεσε νά τόν λυγίσει. «Είναι σάν τό 21, λέγαμε. 'Ελευθερία ή θάνατος». Κάποτε φτάνανε ίσαμ' εκεί έξω, έπειτα από μήνες, μυστικές έφημερίδες τής 'Αθήνας. Συγκεντρωνόμαστε νά τις διαβάσωμε. Περισσότερο από καθετί άλλο μας συγκινούσαν οι περιγραφές για την έλευθερωμένη από τούς άντάρτες μας 'Ελλάδα. Λέγαμε πώς βλέπαμε την έλληνική σημαία νά κυματίζει στις πλατείες τώσων και τώσων χωριών και κωμοπόλεών μας μέσα στην «ύποδουλωμένη» πατρίδα και δάκρυα μας έργονταν στα μάτια. «Για σκέψου! Για νά ταξιδέψεις τώρα στην πατρίδα δέ χρειάζεται διαβατήριο τών Γερμανών ή τών 'Ιταλών, μά τών άπελευθε-

ρωτικών οργανώσεων τής άδούλωτης 'Ελλάδας». — «'Ε, έτσι έγινε πάντα. Χιλιάδες τώρα χρόνια πολεμάμε για τη λευτεριά και τόν πολιτισμό. Μαραθώνας, Σαλαμίνα, Μεσολόγγι, Δερβενάκια, Ψαρρά. "Ιδια και τώρα». Και κάποιος απ' όλους μας έλεγε σάν συμπεράσμα: «Μ' αυτή τη φορά δέ θά πάνε άδικα οι θυσίες μας. Θα φτιάξουμε τόν άραιο τόπο μας καλύτερο από ποτέ. Θά ξαναθρθεί πάλι στις έπαλξεις του πολιτισμού πρόδρομος κι' όδηγός. Θα τόν φτιάξουμε έτσι, πού μέσα σ' αυτόν θά ύπάρχει μία ανθρώπινη ζωή για όλους μας. Κανείς πιά δέν θά μπορεί νά μας άρνηθεί, έπειτα από τό μοναδικά κατορθώματα του λαού μας, ν' άποχτήσουμε κ' έμεις μια άξια μοίρα κάτω από τόν ήλιο».

"Ετσι μας θαύμαζαν οι ξένοι. Κ' έμεις οι 'Ελληνες είμαστε ύπερηφανοί, όπως δέν ήτανε ποτέ άλλοτε 'Ελληνες ως τότε στα ξένα.

.....Αι, όσον είναι τυφή και σκληρότερα ή τυραννίς, τοσοούτον ταχυτέρως άνοίγονται σωτήριοι θύραι.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Του Σπύρου ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Συχνά-πυκνά, τά χρόνια τής σκλαβιάς, ένα Ισορημνιστικό τραγούδι, σέ μουσική έκδοση, ένα ντοκουμέντο φρίκης, στόν παράνομο τόπο, μία άφισα στους τοίχους τής 'Αθήνας, μία γελοιογραφία σέ μικρά χαρτάκια πού τά βλεπες κολημένα παντού, σχεδισμένα, χαραγμένα και τυπωμένα στα κρυφά, μάς γκαρδιώνανε τό πρωί για νά σηκώσουμε τό βάρσο άκόμα μιας σκλαβωμένης μέρας και μάς στέλιανε τό παρήγορο μήνυμα πώς οι καλλιτέχνες μας με τά δικά τους όπλα στό χέρι, άγρυπνοι, άδούλωτοι, άκούσανε κάθε νόχτα τά κοντόλια τους και τά καλέμια τους, πιστοί στόν άγώνα τής αντίστασης του λαού.

"Όπως ό ίδιος αυτός άγώνας του λαού άρχισε άνοργάνωτος, με σποραδικές έκδηλώσεις στην άρχη για νά σαρκωθεί στις ψηλότερες μορφές του άτομικού και του όμαδικού ήρωισμού, έτσι και ή συμβολή τών τεχνιτών, άπλη και άπροσεύμαστη τόν πρώτο καιρό και χωρίς νά φτάσει βέβαια σέ άνάλογο ύψος στην έκφραση-πράγμα πού θά γίνει ύπό-θησε ώστόσο σημαντικά με τόν τρόπο της τό στρατευμένο λαό. "Από τη σφραγίδα και τό ένσημο, από τη συνοικιακή άφισα και τη διακόσμηση τών μουσικών τόπων της συγκέντρωσης τών άγωνιστών ίσαμε την πολυτελή έκδοση ζυλογραφιών από τούς 'Αγώνες του 'Ελληνικού λαού όλες οι άνάγκες τής αντίστασης από τις εικαστικές τέχνες έξυμνηθήκανε με πραγματική άφοσίωση και αυτοθυσία και όχι σπάνια με κίνηση τής ζωής τους, από μία μεγάλη μερίδα 'Ελλήνων ζωγράφων και χαρακτών. Δέν είτανε δύσκολο κάθε φορά πού έπεφτε στα χέρια του κατακτητή μία πλάκα έξυλο χαραγμένο-και τη λαχτάρα αυτή τη δοκιμάσανε κάμποσες φορές οι τεχνίτες μας-νά θεωρηθούμε δράστες και νά κινυνέψουμε οι 30-40 γνωστοί 'Ελληνες χαράκτες. "Εξω από μία προσωρινή μετακίνηση και άλλων τών «πόστων» ύστερα από κάθε τέτοιο περιστατικό, τίποτε δέ λιγόστευε τό ζήλο της όλότητας σχεδόν τών καλλιτεχνών μας, στην ύπηρεσία του άγώνα. "Ο μουσικός τύπος περίμενε. 'Ακόμα και οι τίτλοι τών μικρών έφημερίδων γινότανε από έξυλο γιατί είτανε δύσκολο νά γίνουν σέ τσίγκο. 'Η συνοικία άνυπονοούσε. "Ολόκληρα έξυλινα κεφαλαία άλφάβητα έπρεπε νά σκαλοτούε για νά τυπώνουνται σέ χειροκίνητες πρέσες τά συνήματα τής αντίστασης. Τό βουλό ζητούσε σφραγίδες, σήματα, ένσημα.

Και είναι κρίμα, γιατί ό αύριανός μελετητής θάναί άμελικτός στην καταδίχη του για την άμείλεια αυτή. Για την ώρα ή παρηγορία μας άς είναι αυτή:

Πώς ό καλλιτέχνης πού από την πρώτη μέρα τής σκλαβιάς πήρε την άπόφαση νά μη ρθει σέ καμιάν έπαφή με τόν κατακτητή, ό άλλος πού άπαύρησε στους έμπορους τέχνης και νά πουλήσει άκόμα έργα του στους Γερμανοίταλους, εκείνος πού άρνήθηκε νά στείλει σέ έκθεση για τί φοβήθηκε την πολιτική της έκμετάλλευση και όταν άποφάσισε νά λάβει μέρος έστειλε έργα βγαλμένα από τό δρομά του λαού, αυτοί πού φυλακιστήκανε για αυτή τους την τόλμη-κι' ένας φυλακισμένος άκόμα δέ γύρισε χαμένος στη Γερμανία-έκείνοι πού διαβάζοντας για δική τους λύτρωση τό δημοτικό τραγούδι, τό Σολωμό, τόν Κάλθο, τό Μακρυγιάννη, στοχαστήκανε νά Ιστορήσουνε τά κείμενα αυτά και νά τά μοιράσουνε χέρι με χέρι παρηγορία και στους άλλους έλευθερούς πολιορκημένους, αυτοί πού ριψοκινδύνεσανε στα παράνομα τυπογραφεία, όσοι πήσανε τό όπλο στό χέρι κι' άνεδήκανε στό βουλό, ή άνδραγαθήσανε στό άντάρτικο ναυτικό, όλοι, και οι όργανωμένοι και οι άνοργάνωτοι και οι μαχητές και οι δουλευτές και οι άρρωστοί και οι τραυματίες, και οι νεκροί καλλιτέχνες τιμήσανε με τη στάση τους, με τη δουλειά τους, με τόν άγώνα τους και με τη θυσία τους την άληθινή τους άποστολή και κάμανε τό χρέος τους σάν πνευματικοί άνθρωποι στις μαύρες μέρες τής δουλειάς. "Από δώ και πέρα άλλα θ' άρχίσουμε τραγούδια. "Ο άγώνας, ή άντρείασή, οι θυσίες, οι νεκροί καρτερώνε την άνάστασή τους στην τέχνη. 'Η σκληρόν και δύσκολη μαθησία τών χρόνων τής σκλαβιάς πρέπει κι' είναι καιρός ν' άρχίσει νά δίνε τούς καρπούς της.

"Η 28 του 'Οχτώβρη διαδεχότανε τις 25 του Μάρτη, οι άπεργίες τών άγώνα για την πολιτική επιστράτευση, οι διαμαρτυρίες για τις όμαδικές σφαγές τη λαϊκή άγανάκτηση για τή Βουλγαρική εισβολή. Σ' όλες τούτες τις έθνικές άναλαμπές οι καλλιτέχνες δόσανε πάντα τό παρόν, με άφισες, με συνθέσεις, με σύμβολα, με μουσικές έκδόσεις.

Σιγά-σιγά μία πολύπλοκη δόγανωση άπλωσε τη δράση της ως τις πιο άπόμαρες γειτονίες και βοηθούσε τά συνοικιακά συνενγεία πού με τόν τρόπο τους και κείνα ύπηρετούσανε με την άπλοί-

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

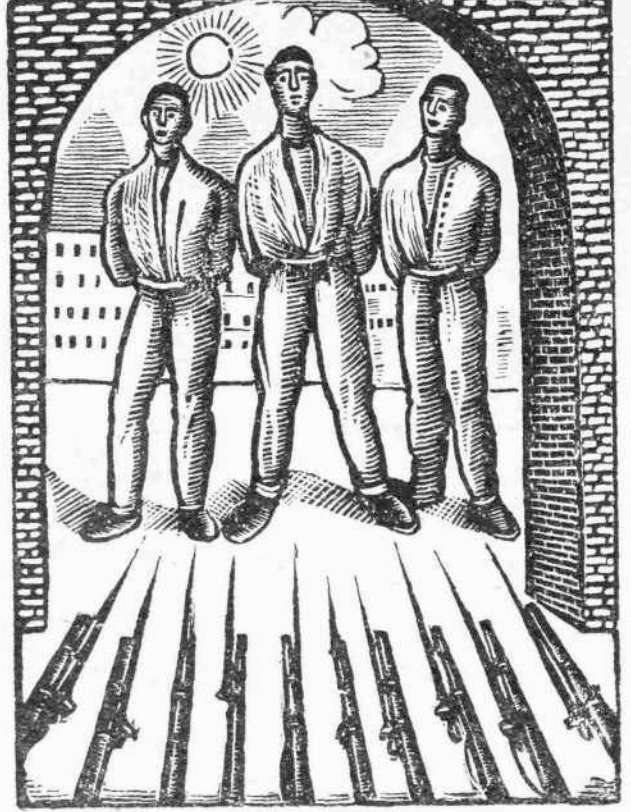
('Από τή «Φλογέρα του Βασιλιά»)

Του Κωστή ΠΑΛΑΜΑ

Διπλές έμένανε οι κορφές, διπλό και τ' όνομά μου, ό γέρος είμαι ό Παρνασσός και ή Λιάκουρα ή λεβέντρα. Κ' είμαι σάν ένα άντρόγενο, κ' είμαι σα δυό, σάν ταίρι σφιχτοδεμένο άχώριστο, μία πλάση κι' ένας κόσμος, π' όσο κι' άν δείχνονται άμοιαστα, τά κάνω έγώ και μοιάζω. Είμαι άντρας κόσμος και γυναίκα πλάση' άργαίος κόσμος, νιάς ήλιος πάντα σ' άφρανού του νοητού τ' άστέρια.

Και τώρα μέσ' στα σπία μου και κάτω απ' τη σκεπή μου και σά νά μου είτανε γενιά τότε φιλέω απ' όλα τόν άνθρωπο άσημάδετο από γένος κι' από δόξα, πού είναι βοσκός με πρόβατα και με φλογέρα ψάλτης, για τών παλιών προσκυνητής, για κάνας έρμαιοσύνης, ή με τ' άπελατκή του κανέναν άπελάτη. Γιατ' αγαπά τούς ταπεινούς και τούς άπλους, κ' εκείνους τούς άντρειωμένους, κι' αγαπά και τούς άποδιωγμένους του κόσμου, πόρχονται σ' έμέ και δέν τούς λαχιάζει τ' άνέεβα μου ούτε τό τραχύ της όπης μου τρομάζω. Κ' έρχονται πρds τό λυτρωτή για ναύρου την άνάσα, και νά κρατήσουν την τιμή, και λεύτεροι νά μείνουν, και νά ξαναψούν την φωτιά, καινούρια νά ρουφήξουν όρμη με τόν άέρα μου και με τό κρύο νερό μου. Γιατί στη χώρα είν' οι κακοί κ' οι όκνοί, στόν κάμπο οι σκλάβοι. Και τά περιμαζεύω έγώ, κ' έγώ τά διαφεντεύω τό χέρι πού άντιστέκεται, τό στόμα πού είναι βρούση του τραγουδιού. Και φτάνει μου. Θυμάμαι τις προάλλες οι πέτρες μου από πάτημα βαριό γοργουκλήσαν, μου τρίξαν τά χαμόδεντρα, μου ρέκαξαν τά όρνια, και βλέπω, σκαρφαλώνουνα, και βλέπω, δρασκελάνε τά βράχια και τά πλάγια μου λυέκας κορμιά, λεβέντες. — Τ' είσαστ' έσεις; — Καλά καλά δέν ξερούμε' μά πές μας τής Ρωμοισίνης όρφανά, τής Μοίρας άποπαίδια. — Πούθ' έρχεστε; — Απ' τόν 'Ελυμπο. — Στο θείο τους πανηγύρι μνηνά σας είχαν οι θεοί ό μακάριοι καλεσμένους νά σας ποτίσουν τό κρασί τό ούρανικό εκεί όπου σ' άέρα μέσα δλόφωτο και τό κορμί σας είναι; — Παράξεν' είν' ή γλώσσα σου, κ' ό νοός μας δέν τη βάζει. Στόν 'Ελυμπο όρνια φώλασαν, και λύκοι έκέει μοιάζωμεν, κ' οι λαγκαδιές του άρφήνης κι' άνέγγυια τα χιόνια, και τά λημέρια είν' άπάρτα, κ' είν' άποφασισμένα τά παλληκάρια τά γερά με τ' άρματα στα χέρια. Στήσαν τά μετερίζια τους εκεί και τά ταμπούρια και τη ζωή του λεύτερου ίσα και τήν άνεδάσαν για μία καινούρια άνάσταση και για μία νέα πατρίδα. Και τώρα μοιραζόμαστε' κ' όπου βουλό, λημέρι. Κ' ήρθαμε και σ' έσένας, παππού, κ' έδώ ν' άνάψει με τό πολέμου ή βροντή ή φωτιά μας. Τής ιδέας πλάστες κ' έμεις με τ' άρματα.

— Καλώς τά παλληκάρια! 'Εγώ είμ' άκόμα ό Παρνασσός, τώρα κ' ή Λιάκουρα είμαι, κ' έγώ είμαι πάντα ή εκκλησία πού σέ καιρό κανένα δέν της άπόλεψε ό Θεός μ' όποιο όνομα άν τόν κράξεις.

A. ΤΑΣΣΟΥ: «Οι μελλοθάνατοι»
(άπό μυστική έκδοση τής Κατοχής)

Ελευθερα Γράμματα

Π Ρ Ω Τ Η Α Ν Α Σ Α

Της Ειρήνης Μ. ΓΑΛΑΝΟΥ

Μήνας πάει να κλείσει, που οι βάρβαροι, οι φορεμένοι τα χρυσάφια της Αρμονίας και της Γνώσης, σεργιανών το μουχλιασμένο τους μυαλό, κάτω απ' της Αθήνας τα ούρανια. Και πιά περα, η Ελλάδα, ακόμα πολεμάει.

Πολεμάει, λεύτερη από βασιλιάδες, από ντόπιους τύραννους, από άρχηγούς. Οι πολλοί έχουνε φύγει σε λεύτερη γη. Μέσα στους μεγάλους που μείνανε δώ, δε λείψανε οι λογικοί. Τό χέρι τους, από την πρώτη στιγμή, χτύπησε το νταούλι της ύποταγής. Πώς ο λαός δεν τάκουσε; Ο Ober Alles, λυσάει. Νά τον πολεμάνε, ποδοπατώντας τις διαταγές!

Νά πολεμάν απ' το μυαλό κι απ' την καρδιά τους, άντρες, γυναίκες, παιδιά, για να δώσουνε λίγης ώρας ακόμα λευτεριά, σε μιά καλύβα, σ' ένα γεφυράκι, σ' ένα κυπαρίσσι.

Κάθε βαθούλωμα, τινάζει τα κοτρώνια του ψηλά. Κάθε κορφή, κυλάει το χώμα της στους γκρεμούς. Κάθε ρίζα ελιά, κάθε φράχτης με τ' άνθια του Μάη, μπαίνει άχνίζοντας απ' το μπαρούτι στον κύκλο της σκλαβιάς.

Λές και δε μιλούσανε τη γλώσσα του τόπου οι στρατηγοί, οι άρχοντες που είπανε τό: παύσατε πύρ.

Κ' η τελευταία πέτρα πριν παραδοθεί, κάποιονε ξαπλώνει χάμω άσήκωτα.

Πάνε κ' έρχονται με τρέλλα του έχθρου τα πετούμενα, τιμωρώντας αυτή την τόλμη. Βρέχει καταστροφή ο ούρανος σ' ακρωτήρια, σε βουνα και φαράγγια. Στης Πελοπόννησος τ' άγκυροβόλια, οι βάρκες, σκίζοντας φλόγες, φέρνουνε μακρὰ πολεμιστές που βλέπουνε το θάνατο για νίκη. Τα καρθουσιασμένα δέντρα της Κρήτης, ξεριζώνονται και πέφτουνε στα κύματα μαζί με κορμιά παλληκαριών.

Και κάποτε, φαίνεται δι τι μάχες τελειώνουν.

— Endlich! άφρίζει ο Φύρερ. Τι φριχτό χασομέρι.

***

— Endlich!

Γιορτάζοντας πιά τη γαλήνη, όρμάει ο Βάλτερ φόν Κέσλινγκερ στο μπαλκόνι. Αύγή. Σήμερα θα γράψει στίχους: Γαλαζωπός ο ούρανος, κι άχνός ο Παρθενώνας.

— Διάβολε! Donnerwetter!

Χίλιοι διαβόλοι και κεραύνοι.

— Έλάτε, τρέχτε εδω όλοι!

— Όλοι, και η Μαρτινούλα.

— Εκεί! Dort! Sehen Sie dort!

Γαλονάδες και φαντάροι ανάκατα, άλλος με τις σαπουνάδες στα μάγουλα, άλλος με την πετσέτα στο χέρι, τρέχουνε όλοι.

Το dort που δείχνει τρέμοντας ο Βάλτερ, είναι η Ακρόπολη.

Μά... άπίστευτο, μά... αδύνατο. Unmöglich!

— Unmöglich!

Πώς να το παραδεχτούνε τα μάτια δι τι λείπει απ' το κοντάρι, η σημαία του Ράιχ;

Βρέθηκε, σε τούτη δω τη μικρή πολιτεία, βρέθηκε χέρι, να ταπεινώσει τη σημαία που θα

σκεπάσει τους πάγους του Βόρειου και του Νότιου, τη Μέση Ανατολή, την Απω Ανατολή, το Ουεστμίντεν, το Λευκό Οίκο. Έδω, στην πόλη του Φειδία — σ' ένα χωριό, μά το ναί, για τη σημερινή πρόοδο — βριστηκε η σημαία που θα σαβανώσει της Σιθηνίας τις στέπες και του Ει-

κ' έπιταγμένου Γιοραναϊκού, δεν είναι η χωριάτισσα που πλέκει απέναντί τους την ευγένεια, το άστείο και την έχθρα πιά απλά από την κάλτσα της.

Είναι μιά σκλάβια, που παίρνει την πρώτη ανάσα της λευτεριάς.

Είναι μιά Έλληνίδα, που άκούει ένα νικητήριο άχό. Από

... Και τί ζητούνε από το Έθνος; Μιλλιούνια ακόμα διὰ τις μεγάλες δουλειές. Και σε αυτά ποτές δεν αναπαύονται' όλο νόμους και πατριές διὰ το καλό της πατρίδος, όλο αυτό πασκίζουν. Όσα έπαδε η πατρίς διὰ τους «νόμους» και το καλό αυτώνων και όσα παληκάρια σκοτώθηκαν, δεν τά παδε η πατρίς εις τον άγώνα των Τούρκων. Κατοικήσαμεν τους κατοίκους μέσα στα σπήλαια που ζούνε με τα θέρια και ρημώσαμε τους τόπους και έγιναν η παραλυσιιά του κόσμου.

(Από τα άπομνημονεύματα του Στρατηγού ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ)

ρηνικού τις απόλλες. Μιά Αθήνα, δε σεβάστηκε τη σημαία που θα τη χαιρετίσουνε θεριά και φτερωτά όλης της γης, λιοντάρια, κολλύβρια, φώκες και πιγκουίνοι, κροκόδειλοι πλαγιασμένοι στη χρυσοφόρα λάσπη άτέλειωτων ποταμών.

Όλοι κοιτάν περα, σαν τρελλοί, και με μιάς όλοι, γυρίζουν στη Μαρτινούλα.

Τούτη τη στιγμή δεν είναι η αερόατη ύπνοέτρια του όρφανού

το άδειο κοντάρι του Βράχου της Όμορφιάς, σαν από σάλπιγγα, κινάει ο άχός. Χέρια έλληνικά, ταπεινώσανε το σημάδι του σκοταδιού, της άρπαγής, του θάνατου που ανέμιζε πάνω κεί, με σιδερένια σκοινιά στερεωμένο, από δράκους κοκκινόμαλλους φυλαγμένο...

Πόσα νάτανε τα Έλληνόπουλα, τα παλληκάρια, της τόλμης τα παιδιά;... Μπορεί και μονάχα ένα... ίσως και μονάχα δύο.

Ν' ανεθήκανε γαντζωτά με τα νύχια, από τους δξω τους γκρεμούς;... Νά σουρηθήκανε σαν τις σαλαμάντρες από κάποια τρύπα μυστική;... Ποιό τη βρίσκει αυτή την όρμη του Έλληνα η γενιά; Πώς είναι το έλληνικό το στήθος τόσο δυνατό που να μην το κομματιάζει ένα τέτοιο χτυποκάρδι;...

Άκούνητη, άμίλητη, κοιτάει περα η Μαρτινούλα. Στα μάτια της ανεβαίνει μιά φλόγα, λές και την ποτίσανε Κουμιάτικο κρασί απ' το πατέρα της τ' άμπέλια. Στο μεστωμένο της πρόσωπο, οι χαραματιές, γεμίζουν άπαλωσύνη. Το χρυσάφι της αύγης πέφτει άπάνω της, φωτίζοντας τη χαρά, που δε μπορεί, που δεν το θέλει να μείνει κρυφή.

Και οι Όδινοι, σφιγγοντας τις γροθιές πανε κοντά της.

— Μιλιά! Τι είναι, τι ζέρεσι;

Ό φόν Βάλτερ, πιάνοντάς τη, κάνει να την κοινήσει.

Μά είναι βράχος άσάλευτος κείνο το κορμί. Και το πρόσωπο, παίρνει με μιάς τη σκληράδα της πέτρας.

— Τι είναι;... Άνεμος τη νύχτα. Σκίστηκε.

Δείχνει ένα ρουχο άπλωμένο στα σύρματα. Οι ραφές του, έχουνε άνοιξει.

— Και την έκατεβάσανε για να τη ράψουνε.

— Άχ!

Τι άνακούφιση σε κείνο το γέλιο.

— Ach! Du bist ein Engel Μαρτινούλα!

Μπράβο, Μαρτινούλα. Όλοι άποτελειώνουν το χτένισμα, το ξύρισμα, το πλύσιμο. Έπειτα οι ζαθόι Soldaten, μπαίνουνε στην κουζίνα. Έχουνε μεγάλη όρεξη ν' άκούσουνε, σαν κάθε πρωί, τη μιλιιά της άφέντρας τους:

— Λούνη, χαμήλωσε τη φωτιά. Φράντσο; όχι τη ζάχαρη με τη σέσουλα. Χάζ, άσε και για τους όφτιορ καμιά φράουλα...

Η συνεννόηση, δίχως διερμηνεία.

— Δεν είσατε και τόσο χοντροκέφαλοι... Στο κάτω-κάτω, μιά και κουβαληθήκατε στον τόπο μας με το άστε ντούα, πάρτε κ' ένα δάσκαλο.

Μά κείνο το πρωί, δουλειές και σεργίρισμα, γίνανε από το μέρος της Μαρτινούλας, με μιάν έπίσημη ήουσια.

Σαν έμεινε μονάχη, πήγε και στάθηκε στο μπαλκόνι. Κοιτάζε, κοιτάζε τον άσπιλο ούρανό, έπειτα γύρισε μέσα.

...Του πόλεμου η άρχη. Πατοκράτορα το χέρι Σου!

***

Του άθήρα τα κύματα, σκοπίσανε το νέο στις άκρες της οίκουμένης.

«Άγνωστοι, κατεβάσανε νύχτα τη Σημαία του Άγκυλωτού απ' την Ακρόπολη της Αθήνας».

Η Γη, πρώτα έσφιξε μ' εδλαθεια τα χέρια πάνω στην καρδιά της την τρικυμισμένη, μά σε λίγο, δλάκερη σείστηκε. Τα πλευρά της, παίξαν άκράτητ' απ' το γέλιο.

— Τι άστείο. Τι μεγάλο! Τι Ωραίο...

Άφισα στον καιρό της Κατοχής...